

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1-24

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿՐԹԱԳՐԱԴԱՐԱՆ

Բ Է Ա Թ Ր Ի Չ Է

Վ Է Պ Ի Կ

Գերմաներենից Թարգմանից
ՓԻԼԻՊՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ԹԻՖԼԻՑ
ՅՈՎՀԱՆՆԵՒ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՑԻ ՏՊԱՐԱՆ
ՕՐԲԵԼԵԱՆ ՓՈԳՈՅ, № 1, 2

1891

83
2-24

1-4

10/2006

62
1368

ՊԱՌԻԼ ՀԱՅՁԷ

Բ Է Ա Թ Ր Ի Չ Է

Վ Է Պ Ի Կ

Դերմաներէնից Պարզմանից
ՓԻԼԻՊՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ջ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՅԻ ՏՊԱԳՐԵ

ՕՐԲԵԼԵՆՆ ՓՈՂՈՑ, № 1, 2.

1891

Дозволено цензурою. 31 Января, 1891 г. Тифлисъ.

ԱԵ

1-602 ահ

Тип. И. Марти осіанца, Орб: у.л., д. 1/2.

Բ Է Ա. Թ Ր Ի Զ Է

... Հայրս որ մեռաւ՝ ես քսանեւհինգ տարեկան տղամարդ էի. նրա մահուան տաղնապն ու հողեվարքը որ տեսայ, կարծես թէ տասր տարով ձերացայ:

Այս պատահարից փոքր ինչ առաջ իմ միակ և սիրելի քույրն այնպէս անցել էր մեր առևտրական տան ընկերներից մէկի հետ, որի ընտանիքը վաղուց դադարած էր ժրնէվ, և որ այժմ իւր անունը միացրել էր մեր Ֆիրմային: Մենք հարազատ եղբայրների պէս մտերիմ էինք իրար հետ, և երբ նա ու քույրս սկսան յորդորել, թէ ինձ անշուշտ պէտք է գոնէ մի քանի ամիս ճանապարհորդել մօտիկ թաւրիձս փարատելու համար, ես սրտի մտօք ընդունեցի այդ խորհուրդը, մանաւանդ որ ուրիշների օգնութեան կարօտ լինելս ինքս էլ լաւ գիտեմ էի:

Օգի փոփոխութիւնն արդարեւ իսկոյն ազդեց իմ վրայ, որպէս և գուշակել էին մտե-

րիմներս: Երիտասարդութեան աշխույժս կրկին վերադարձաւ. աչքերս նորից բացուեցան բնութեան հրաշակերտ տեսարանները զննելու համար, և գեղարուեստական հակումս, որ արդէն դորացել էր Գերմանիայում ու Ֆրանսիայում, առատ սնունդ ստացաւ Միլանի ու Վենետիկի մէջ, ուր ես նախ և առաջ դիմել էի՝ յետոյ քաջ առ քաջ դէպի Հարաւ չուելու մտքով:

Միտոս թուշում էր դէպի Փօրէնցիա, և որովհետեւ մտքերս արդէն առաջուց զբաղուած էին այդ քաղաքում ինձ սպասող հոյակապ պատկերներով, ուստի ես շատ քան անտես էի թողնում ճանապարհին: Այս էր պատճառը, որ ես որոշեցի միայն մի օր ընծայել Բօլօնիային. որ ես շտապով աչքէ անցրի նրա եկեղեցիները, շուտ շուտ անցայ թանգարանների միջով և կէսօրից յետոյ, մի կառքի մէջ ընկած, դուրս ելայ բարձրանալու Ս. Միքայէլեան հին վանքի բլուրը, որպէս զի խիղճս հանդստացնեմ՝ գէթ մի ընդհանուր հայեացք ձգելով վերեւից այդ նշանաւոր քաղաքի վրայ:

Ամառուայ ջերմ օրերից մինն էր այն օրը, և որքան էլ ես սովորած լինէի օդի ամեն աստիճաններին տոկալու, այսու ամենայնիւ նոյն օրուայ կիզիչ տոթը խեղդում ու ջլատում էր ինձ խալառ:

Սուրբ Միքայէլի մենաստանից դէպի քաղաք յետ տանող ճանապարհը բոլորովին ամալի էր: Այգիների պատի ետեւից բարձրացող ծառերն ու թուփերը միանգամայն ծածկուած էին փոշով, կառքիս անիւները թզալալի խրրվում էին հրատոյնոր աւաղի մէջ, թմբբած կառապանս նստարանի վրայ երեւուելով հաղիւ էր կարողանում իւր հաւասարակշռութիւնը պահպանել, և նրա յոգնած ձին, ականջները վայր կախած, յուշիկ քերվում էր դէպի առաջ ճանապարհի եզերքով, շահուելու համար գէթ այն կտոր կտոր ստուերներից, որ այգիներն ու պարտէզները տեղ տեղ ձգում էին փողոցի վրայ:

Ես հանգիստ թեք էի ընկած կառքի մէջ՝ ամպհովանին զլխիս բռնած, և գրեթէ նիրհում էի: Յանկարծ մի բան գիպաւ երեսիս և հանգիստս շփոթեց: Արդեօք մի ճիւղ էր այն որ շփեց ինձ... Ես ցնցուելով վեր թռայ և շուրջ նայելիս՝ իմ առաջին հայեացքն ընկաւ մի նռնենու ոստի վրայ, որ կենում էր գոգումս և որ անշուշտ մօտաւոր պարսպի ետեւից նետուած կըլինէր կառքիս մէջ: Իմ ուժգին շարժումներից ձին կանգ առաւ. կառապանս դեռ հանգարտ մրափում էր: Այսպէս ես միջոց դրտայ զննելու այն տեղը, ուստի ինձ հարուած

էին տուել, և շարունակեցի Հետադօտութիւնս մանաւանդ և ան պատճառով, որ պարտէզի բարձր ցանկի ետեւից պարզ լսում էի մի կայտառ աղջկայ թաքուն ծիծաղ,—աղջկայ, որ կարծես թէ ուրախանում էր իւր ճարտար նենգութեան վրայ: Եւ չիրաւի, դեռ մի քանի վայրկեան էլ չէր անցել, մինչ ես աչքերս շեշտակի ցանկի վրայ բեռնած կանգնել էի կառքիս մէջ, և ահա պատի ետեւից մի գանգրահեր գլուխ բարձրացաւ Ֆլորէնցեան լայն յարդի գլխարկով: Թաւ թաւ յօնքերի տակից երկու վառվառն աչքեր լարուեցան վրաս և ասլշութեամբ դիտում էին, կարծես թէ ես մի օտարուտի հրէշ լինէի: Բայց երբ ես նռնեմու ոտքը վերցնելով՝ բողբոջները շրթունքիս դրի և լետոյ նոյն ոտքը դէպի դարանակալ օրիորդը ճօճեցի,—յանկարծ նրա չքնաղ դէմքը շառագոյն կարմրով բորբոքուեցաւ և երևոյթը մի ակնթարթում անհետացաւ, այնպէս որ եթէ ճիւղը ձեռքումս չլինէր, ինձ կըթուէր թէ այդ բոլորը մի լոկ երազ էր:

Յուզուած մտքով վայր իջայ կառքից և պարտէզի երկայնքով մի քանի քաջ անեղաց լետոյ՝ մօտեցայ վանդակապատ բարձր դրան, որ փակում էր պարտէզը: Հին երկաթի ձողերի միջով ներս նայելիս — դրանք միջնադարեան

պինդ կռածույք էին—ես տեսայ պարտէզի մի մասն և տունը, որ փակ փեղկերով կանգնած էր ակացիաների ու թեղիների մէջ տեղում: Թօթուեցի դրան փականքը — չբացուեցաւ, և արդէն աջս դրել էի հնչակին, երբ մի զաղտնի երկիւղ զգացի ոտք գնելու այդ օտար սահմանի վրայ: Եւ որքան ապուշ պիտի երևնայի, եթէ յանկարծ հարցնէին ինձնից ներս մտնելու պատճառը: Ուստի լաւ համարելով սպասել փոքր ինչ—միշտ յոյս ունէի, թէ ոտս նետող օրիորդը կրկին կ'երևնար մի ո՞ր և է անկիւնից,—ես սկսայ ուշադրութեամբ Հետադօտել տունը, իբր թէ կամենում էի նկարել նրան, մինչև որ արևի տապը ստիպեց ինձ վերադառնալ հովանուս տակ: Յետ որ եկայ՝ կառապանը սթափուեցաւ քնից, սանձը քաշեց, և մենք շարունակեցինք յառաջ գնալ—ես միշտ դէմքս լետ դարձրած, թէև գեղուհին այլ ևս չէր երևում:

Երբ որ հասայ «Երեք ուխտաւորի» պանդոկը, յորդ անձրև իջաւ երկնքից և քաղաքի օդն այնպէս զովացաւ զիշերուայ դէմ, որ ես ակամայ գուրս ելայ տանից և գնացի զբօսնելու երկարաշար կամարների ներքև: Զբօսնելիս ես մտնում էի մերթ մի սրճարան՝ սառ ընդունելու համար, և մերթ ո՞ր և է եկե-

դեցու առջև կանգնած՝ կարդում էի նրա վեր-
նագիրն աղօտ լապտերի լուսով: Սակայն սր-
քան էլ յոգնած լինելի ման գալուց ու նստե-
լուց, դարձեալ մինչև լուսը չկարողացայ նիր-
հել այն գիշեր: Չէի կարող հաւատալ, որ քու-
նրս փախցնողը սիրուն աղջկայ գէմքը լինէր,
թէև նա շարունակ կանգնած էր աչքիս առ-
ջև: Ես միշտ առասպել էի համարել այս բա-
նը, թէ երբեմն հայեացքի մի կայծն անդամ
հերիք է, որ հրդեհ ընկնի մեր սրտի մէջ: Ուս-
տի յուզմունքիս պատճառը վերադրում էի ջղե-
րիս բորբոք վիճակին:

Սակայն միւս առաւօտ, երբ որ արդէն ե-
րեկոյից ապսպրուած հաշիւը բերին և ինձ ի-
րօք պէտք եղաւ շարունակել ճանապարհս, ես
զգացի, որ մի բան քայլս զսպում էր: Ես մը-
տածմունքի մէջ ընկայ և յիշեցի, որ ինձ պէտք
էր մի ծանօթ վաճառական տեսնել Բօլօնիա-
յում: Թէև այս տեսակ բաներում խիղճս շատ
զգայուն չէր, բայց այժմ ինձ այնպէս էր թը-
ւում, թէ այդ քաղաքավարութեան պարտքը
անշուշտ պէտք էր կատարել: Յետոյ սկսայ
կշտամբել ինքս ինձ, որ միայն վերիվերոյ էի
աչքէ անցրել Ռաֆայելի Սուրբ Սեղելիան—
թողնենք միւս զանցառութեան մեղքերս: Այ-
նուհետև Բօլօնիա քաղաքը լանկարծ տեսու-

թեան շատ արժանի երևեցաւ ինձ, և Ֆլօ-
րէնցիան մնաց երկրորդ կարգում:

Վերջապէս ես իրաւ սկսայ մտածել, թէ
իմ որոշման փոխուելու պատճառը մասամբ այն
ուստ նետող օրիորդն էր: Զարմանք է, որքան
մտաբերում էի նրա գէմքի դժերը, այնքան էլ
նրանք ջնջվում էին, և վերջ ի վերջոյ միայն
նրա աչքերն էին պատկերանում ինձ վառ վառ:
Օրուայ ընթացքում, քանի որ ես ուղևոր մարդու
գործերով էի զբաղուած, ոչ մի առանձին յուզ-
մունք չէի զգում: Սակայն երբ ցերեկուայ տօ-
թից յետոյ քայլերս դէպի ամառանոցն ուղղեցի,
իբր թէ այդպէս անելը մի անհրաժեշտ պարտք
լինէր, մի տարօրինակ տաղնապ տիրեց իմ սրբ-
տին, և այժմ էլ դեռ լաւ եմ յիշում, թէ ինչ
երգեր երգեցի՝ ինքս ինձ արիութիւն տալու
համար:

Ես դուրս ելայ քաղաքից: Ամեն բան մի
և նոյն դրութեան մէջ էր, միայն թէ այս
անգամ պարտէղի տունն ամալի չէր. որովհե-
տեւ այժմ պատուհանների վանդակները բաց
էին և պատշգամբի վրայ կանգնած էր մի շնիկ,
որ ինձ տեսնելուն պէս սկսաւ հաջել: Այս ան-
գամ էլ չէի համարձակվում զանգակից քաշել.
ասեա թէ մի բան սաստում էր ինձ, և ինքս
էլ զրեթէ չէի ուզում նորից տեսնել աղջկայ

երեսը, որպէս զի յաջորդ օրը կարողանալի ա-
ւելի թեթեւ սրտով հեռանալ այն քաղաքից:
Այսու ամենայնիւ ես դարձեալ մի անգամ պտը-
տեցի պարտէզի շուրջը, որ բաւական ընդար-
ձակ էր և սահմանակից գիւղային տնակներին
ու սիմինդրի դաշտերին: Այնտեղ էլ լուսթիւն էր
տիրում: Հասնելով պարսպի այն մասին, ուր որ
դրան յարակցում էր մի ստոր ցանկ, ես հեշ-
տութեամբ վերեւ բարձրացայ և սկսայ համար-
ձակ նայել պարտէզի մէջ, մանաւանդ որ չորս
կողմս ոչ մի մարդ չէր երևում: Պարտէզի ներ-
սի կողմից մի ահագին կաղնի էր կանգնած իմ
առջև: Ես արագ ցատկեցի պարսպի վրայ, բըռ-
նեցի ներքևի ճիւղից և մնացի վերևում:

Աւելի յարմարաւոր տեղ ընտրել չէր կա-
րելի: Ինձանից հազիւ թէ լիսուն քայլ հեռու՝
երկու ջահիլ աղջիկներ, բնաւ առանց նշմարե-
լու թէ իրենց ետեւից նայող կայ, զնդակ էին
խաղում արևակէզ մարդի վրայ, որ ալժմ ստուե-
րի մէջ էր: Մէկն ունէր սպիտակ շոր և մի
լայն յարդի գլխարկ, որ արդէն երէկ էի տե-
սել: Նա ոչ մեծ էր հասակով, ոչ էլ փոքր.
նշենու պէս վայելչակազմ էր ու թուչնի պէս
արագաշարժ: Չէի կարող մտաբերել, որ երբ և
իցէ այդպիսի շնորհալի երևութ տեսած լինէի:
Սև սև դանդուրներն ազատ վռվում էին ուսե-

րի վրայ, մինչ նա ժիր ժիր խաղում էր. երե-
սը գունատ էր, իսկ աչքերն ու ատամնե-
րը փայլում էին, և ձայնը զուարթ հնչում,
երբ նա ծիծաղում էր զնդակին մի անյա-
ջող զարկ տալիս. այնուհետև իմ սիրտը միշտ
թնդում էր և ցանկը տատանվում ոտքերիս
տակ: Նրա ընկերուհին հագնուած էր համա-
րեա թէ նրա նման, բայց միայն աւելի հա-
մեստ, և երևում էր, որ մի հասարակ աղջիկ
էր: Ես գրեթէ չէի նայում դրան, որովհետև
բոլոր ուշադրութիւնս ուղղուած էր միւս թո-
վիչ էակի վրայ: Երբ նա բազուկը բարձրացնում
էր զնդակին խփելու համար,—երբ նա անքը-
թիթ վերև էր նայում սպասելով վայր ընկնող
զնդակին,—երբ նա հրճվում էր զնդակին բարձր
թռիչք տալիս և գլուխը թօթվում մի անյա-
ջող զարկ տալիս,—նրա ամեն մի շարժմունքը
պատանեկան զօրութեան ու կորովի հրապուրիչ
պատկեր էր ներկայացնում: Ես ակներև տե-
սայ, որ բանս պրծել է, և առաջին անգամ
կեանքումս գլխովին անձնատուր եղայ մի զգաց-
ման, որ բոլորովին տիրացաւ ու բռնացաւ իմ
վրայ:

Այդ յափշտակութեան մէջ էի ես, մտա-
ծելով թէ ինչպէս պիտի մօտենայի օրիորդին՝
առանց նրան վրդովելու, երբ յանկարծ մի դի-

պուած — ոչ, իմ բարի բախտը օգնութեան հասաւ ինձ: Նրա գնդակը, կաղնու գազաթից անցնելով, որի տակ ես կանգնած էի, թռաւ ընկաւ մերձաւոր դաշտի վրայ: Օրիորդն անձկութեամբ նայեց ետեւից և արդեօք նշմարեց ինձ թէ ոչ — չգիտեմ. միայն թէ երբ ես արագ արագ վայր լջայ ու գտած գնդակովս կրկին պարսպի վրայ երևցայ, — նկատեցի, որ նա ապշած աչքով, բայց ոչ բարկութեամբ, ուղիղ նայում էր այն կէտին, ուր որ ես էի դարանած: Միւս աղջիկը մի թեթեւ ձայն արձակեց և ընկերուհու մօտ վազելով՝ մի ինչ որ բան ասաց նրան, որ չհասաւ ականջիս. սակայն շարժմունքից հետեցրի, որ յորդորում էր նրան դէպի տուն փախչել: Սիրունը կարծես ականջ չըզրաւ ընկերուհուն, այլ հանգիստ սպասում էր, որ ես գնդակը լետ բերեմ: Տեսնելով որ ես յապաղում եմ և ականապիշ կանգնած եմ, նրա աչքերը հպարտ ու սէգ արտայայտութիւն ստացան. նա թօթուեց իւր խոպոպիքն և արդէն մտադիր էր սառն դէմքով հեռանալ, երբ ես գնդակը բարձրացրի ու մի արագ նշանով աղաչեցի, որ սպասէ: Այն ժամանակ ես հանեցի իմ վզից մի սրտաձև ոսկէ մէդալիօն թաւշեայ ժապաւէնով, որի մէջ պահուած էին քրոջս մաղերը, պինդ կապեցի նրան գոյնզգոյն գնդա-

կին և այնպէս յաջող ձգեցի դէպի առաջ, որ նա գլորուելով գնաց ընկաւ օրիորդի ոտքի տակ, պարտէզի կոպճուտ աւազի վրայ:

Նա հպարտ դէմքով մի քանի քալ արաւ դէպի ինձ, գնդակը վերցրեց և մէդալիօնը նըմարելուն պէս մի զուարթ ականարկ շնորհեց ինձ, որ մինչև ոսկորներիս ուղեղը թափանցաւ: Ընկերուհին դարձեալ բան ասաց նրան. սակայն նա չպատասխանեց, գնդակն ու ոսկու զարդը իւր զրպանի մէջ դրաւ և ձեռքում բռնած փայտովը մի այնպիսի անսման վսեմութեամբ նշան տուաւ ինձ, որ ասես թէ թագուհի լինէր: Յետոյ դարձաւ և առանց միւս անգամ լետ նայելու լամբ քայլով տուն գնաց:

Պարսպի վրայ էլ անելու բան չունէի, և նոյն օրն իսկ երկրորդ անգամ փորձ փորձելը — լանդգնութիւն կրկնէր: Եւ ինչ պիտի շահուէի: Ակներեւ էր, որ նա ինձ ճանաչել էր: Իսկ թէ ինչ էր անցնում սրտիս մէջ — այդ նա ինքն էլ՝ զուշակած կրկնէր իմ կրկին երևան գալուց: Ես իմ սիրտը նրա ոտքի տակ ձգեցի, նա վերցրեց, և այժմ այդ սիրտը հանգչում էր նրա ձեռքում: Արդեօք պէտք չէր ժամանակ տալ նրան, որ իւր մտքերը ժողովէ: Ես ինքս էլ այժմ մի այնպիսի տենդի մէջ էի, որ եթէ նա ինձ հանդիպէր, ես անշուշտ կըշփոթուէի:

Այն գիշերն էլ քիչ քնեցի, սակայն ոչ մի ժամանակ այնպէս գուարթ չէի գարթել, խնայէս որ միւս առաւօտը: Օրը լուսացաւ թէ չէ՝ ես գնացի պատկերների սրահը և գրեթէ ամբողջ երկու ժամ նստած մնացի Սուրբ Սէցիլիայի պատկերի առջև: Այնտեղ իբրև մի ջինջ հայելու մէջ իմ սիրտը քննելով, ստուգեցի որ ոչ մի խաբէական ցնորք չէր շփոթում ինձ, և զգացի, որ իմ մէջ վառուող կայծը արդարև երկնային էր: Հրաշալի էր այն առաւօտը: Ինձ համար ամեն բան դեռ գուշակութիւն էր ու նախազգացմունք, բայց և այնպէս ես հոգւով զմայլում էի, ասես թէ նա մօտիկ նստած լինէր իմ կշտին և ես նրա սրտի թընդիւնն իմինի վրայ զգում լինէի:

Գարձեալ սպասեցի, որ կէսօրուայ տօթը մեղմանայ, և յետոյ գնացի դէպի ամարանոցը: Սակայն այս անգամ բաւական չեղայ միայն ներս նայելով վանդակաւոր դրան միջից, ապա հնչալիս ուժգին քաշեցի, և բնաւ չվախեցայ, երբ նա անվերջ հնչիւն հանեց: Հաջան շնիկը նորից դուրս վազեց պատշգամբի վրայ. տան ստորին յարկում մի կողմնակի դուռ բացուեցաւ և մի կարճիկ ծերունի, որի բարի դէմքը մի ծիծաղելի ռազմական կերպ էր ստանում իւր ահազին ընչացքներից, — այս անա-

կրնկալ ալցելութեան վրայ դարմացած՝ եկաւ մօտեցաւ վանդակին: Ես առանց կակազելու առաջի նրան արդէն գնալուս միջոցին անդիր սերտած ասելիքս, — թէ ես իբրև մի օտարազդի ուղևոր, Իտալիայի վրայ մի գիրք շարագրելով, մտադիր էի Քօլօնիայի շրջակայքն էլ նկարագրել, թէ ուրեմն կրցանկայի այս տեղն էլ արագ աչքէ անցնել, մանաւանդ որ ամառանոցը, որպէս մի հին ճարտարապետական շինութիւն, շատ մասերով նշանաւոր էր և ուշադրութեան արժանի:

Այլօր մարդը կարծես թէ ոչինչ չհատկացաւ իմ խօսքերից: — Զատ ցաւում եմ, ասաց նա, որ բնաւ չեմ կարող ներս թողնել ձեզ: Այս ամարանոցը պատկանում է Ալէսսանդրօ Պ. զօրավարին, որի ձեռքի տակ ես էլ մի օր ծառայել եմ, և ձեր հայրենի Զուիցէրիան ինձ լաւ յայտնի է, որովհետև ես ինքս էլ եղել եմ այնտեղ Նապօլէօնի զօրքի հետ: Յետոյ՝ երբ ամեն բան վերջացաւ և ես իմ վերքերը դարմանելու վրայ էի, զօրավարս այս հանդիստ բնակարանն ուղարկեց ինձ և ինքը երկբորդ անգամ ամուսնանալով, — խնդրեց որ ես իւր աղջկայ վրայ խնամք տանեմ. որովհետև ձեզ էլ լաւ յայտնի է, պարոն, թէ ինչեւր կարող եմ սլատահել, երբ որ մի երիտասարդ աղ-

Ջիւղի իւր ջահիլ մօրուից ղեղեցիկ է. . . Այսպէս մենք հանգիստ ապրում ենք այստեղ, և տիրուհիս ոչ մի բանի կարօտութիւն չէ զգում, որովհետեւ հայրը զրեթէ ամեն շաբաթ ուղարկում է նրան լաւ լաւ բաներ, և նա ունի ամենալաւ վարժապետներ թէ երգի ու թէ լեզուների համար և, վերջապէս, իմ հարազատ աղջկայ մէջ մի հաւատարիմ ընկերուհի, որից լաւը կարող էլ չէ ուզենալ: Միայն թէ նա քաղաք չէ գնում, և խորթ մայրն էլ նրան տեսնելու փափագ չունի: Բայց այս հանդամանքը նրան առանձին վիշտ չէ պատճառում, որովհետեւ սիրելի հայրը ամիսը մի անգամ գալիս է այստեղ իւր աղջկան տեսնելու համար: Եւ ամեն անգամ կրկնում է ինձ, որ աչքիս պէս պահպանեմ իւր զաւակին, և երբ որ տիրուհիս կիրակի օրերը ժամ է դնում, ես էլ Նինայիս հետ ուղեկցում եմ նրան և չեմ թողնում որ հեռանալ ինձանից: Դէհ ինչ էք ուզում տեսնել այստեղ. հաւատացէք, որ այս տունն էլ միւս հարիւրաւոր տների նման է. այգու մէջ էլ մի առանձին բան չէ բուսնում: Այդ էր պակաս որ դուք բան գրէիք մեր մասին, տեսէք, թէ այն ժամանակ ինչպէս կրարկանալ վրաս իմ տէրը. գուցէ տանից էլ վռնտէ, չնայելով ծերութեանս:

Ես աշխատեցի որքան կարելի է հանգրտացնել նրան, սակայն իմ բոլոր բարի խօսքերից աւելի նրա վրայ ազդեց այն մի ոսկին, որ ես դրան վանդակի միջով նրա ձեռքը անցկացրի:—Տեսնում եմ որ ազնիւ երիտասարդ էք, ասաց նա, և չէք ուզենալ անբախտացնել այլևոր զօրականիս: Եթէ անպատճառ կամենում էք ներս մտնել, դէհ համեցէք, տան շուրջը ման կ'ածեմ ձեզ, որ ձեր հետաքրքրութիւնը չազդեցնէք: Մանաւանդ այս ըոպէիս հեշտ է ինձ այդ անելը, քանի որ օրիորդն երգեցողութեան դաս ունի, ուրիմն չի էլ իմանալ, որ ես մի օտար մարդ եմ ներս բերել:

Ծերունին մի ծանր բանալիքով բաց արաւ վանդակաւոր դուռն և ներս մտցրեց ինձ: Գետնայարկում գտնվում էր մի ընդարձակ սրահ, որի պատուհանները վարագուրուած էին արևից: Հաւատարիմ մնալով գերիս՝ ես խնդրեցի բանալ մի պատուհան, որպէս զի հնար լինէր պատկերներն աչքէ անցնել: Դրանք հասարակ տոհմային պատկերներ էին. միայն միւսը, որ կրակարանի վրայ էր կախուած, ուշադրութիւնս գրաւեց:—Դա մեր օրիորդի մօր կենդանագիրն է, ասաց այլևորը, այսինքն հարազատ մօր, որ արդէն տասնեւ հինգ տարի է ի վեր մեռած է: Նա շատ սիրուած էր և

նրան անուանում էին գեղեցիկ սրբուհի. դուստ-
րը նրան շատ նման է, միայն թէ աւելի կա-
տառ է և վանդակի թռչնի պէս անդադար
ոստոստում է:

— Կարծեմ թռչնի էլ կոկորդ ունի, մէջ
բերի ես կեղծ անտարբերութեամբ: Այդ նա չէ,
որ երգում է վերևում:

— Այո, նա է, պատասխանեց ծերունին:
Մեր թատրոնի երաժշտապետը շաբաթն երկու
անգամ գալիս է նրան դաս սալու. և երբ
հայրը նրան այցելութիւն է անում, երկար ժա-
մերով մնում է այստեղ. օրիորդն երգեր է եր-
գում նրա առջև, և իմ խեղճ տէրն այն ժա-
մանակ ասես թէ դրախտի մէջ է զգում իրեն:
Ուրիշ ուրախութիւն նա չունի, և եթէ այս
գաւակը չլինէր, նա չէր էլ ապրիլ աշխարհիս
երեսին:

— Ի՞նչն է պակաս, հարցրի ես. հիւանդ
է, ինչ է:

— Ի՞նչպէս կամենաք, սիրելի պարոն, ա-
սաց ալևորը, իւր ուսերը շարժելով: Ով որ ճա-
նաչում էր նրան, երբ նա դեռ զօրքի մէջ էր—
հրապարակում կանգնած Քիօվանիի հսկայական
արձանն անկամ չունի աւելի ասպետական ու վսեմ
տեսիլ, քան թէ այն, որ ունէր իմ զօրավարը:
Իսկ այժմ—թշուառ երևոյթ: Ամբողջ օրը նրա-

տած է թիկնաթուռւմ, թղթից նկարներ կրտ-
րելով և կամ դօմինօ խաղալով,— և երբ կի-
նը բան է ասում, տէրս նայում է նրա երե-
սին ահ ու զսզով և միշտ այդի նշան է տա-
լիս: Իւր վաղեմի քաջութիւնը նա միայն այն
ժամանակ է երևցնում, երբ որ բանը հաս-
նում է օրիորդին. այդ դիպուածում ով որ
ուզենայ խաբել նրան, իսկոյն կրտեսնէ, որ հին
առիւծը դեռ թաթեր ունի, թէ և ճիրաննե-
րը խլում են:

— Սակայն ի՞նչպէս է ընկել այդ վիճա-
կի մէջ:

— Ո՞վ կարող է իմանալ, պարոն: Այս տան
մէջ պատահած բաների մասին՝ բացի զաղտնի
շշուկից՝ ուրիշ ոչինչ լսյտնի չէ: Ինձ թւում է
թէ զօրավարի նոր ամուսնուց մի ուժղին վերք
հասած կըլինի տիրոջս սրտին, որից նա չէ
կարողանում բժշկուել: Այժմ նա սովի ու ծա-
րուի տոկացող մի հինօրեայ զինուորի պէս համ-
բերութեամբ կրում է իւր կամքով շալակած
բեռը, թէ և մի ուրուական ստուերի նման
ճնշուէր մաշուէր այդ բեռի անտանելի ծան-
րութեան տակ: Այո, այո, ի՞նչ պատմու-
թիւններ:

Մինչ այս մինչ այն՝ մենք բարձրացանք
աստիճանների վրայ և աւելի մօտեցանք եր-

գին: Ավանջիս հասնող ձայնը մի անամոք կոշտութիւն ունէր և մի պատանեկան, զրեթէ մանկական ու պրանօ էր. և երգիչն կարծես թէ նրա համար էր միայն երգում, որ մի գաղտնիք ունէր սրտի մէջ, առանց բնաւ հոգ տանելու, որ իւր ձայնն անուշ հնչէր:

— Ի՞նչպէս է կոչվում սինիօրինան (օրիորդը), հարցրի ես, երբ որ մենք վերև հասանք:

— Բէաթրիչէ: Տանը Բիչէթթա ենք անուանում նրան: Ո՛հ ի՛նչ ոսկի սիրտ ունի նա: Նինաս միշտ ասում է. Հայրիկ, եթէ նա սպասելու լինի, մինչև որ իւր համար մի արժանաւոր փեսայ ճարուի, յաւիտեան կոյս կըմնայ: — Տեսէ՞ք, պարոն, ահա նրա փոքրիկ սենեակը: Ահա նրա դռքերը: Նինաս ասում է թէ օրիորդը շատ անգամ մինչև կէս գիշեր կարգում է, և կարգում է ամեն լեզուներով: Սա էլ փոքրիկ ննջարանն է, ուր նրանք երկուսը միասին են քնում: Անկողնի վրայ կախուած պատկերը իմ խեղճ տիրոջ պատկերն է իւր զօրավարական միազգեստով, որ հաղնում էր մեզ պատերազմ տանելիս: Այն՝ ետևում նկարուած հրացան ձօճող փոքրիկ մարդը, իբր թէ ես եմ, օրիորդիս ասելով: Ընչացքները նա ինքն է աւելացրել՝ նմանութիւնն աւելի ակներև անելու

համար: Բայց դուրս գնանք. էլ տեսնելու բան չկայ այստեղ: Տեսէ՞ք, կարասիները հին են. մի օր զօրավարը կամեցել էր նորերը բերել տալ, բայց օրիորդը մերժեց, որովհետև նա ոչ մի բան չէ ուզում փոխել այս սենեակում, ուր բոլոր սարքը նոյն դրութեան մէջ է, ինչպէս որ էր հանգուցեալ տիրուհու օրով, երբ նա դեռ ջահիլ կին էր: Ահա նա այս պատշգամբի վրայ էր նստում երեկոյեան զովին, իւր գաւալի օրօրոցն օրօրելով և մարդու վերադարձին սպասելով.

Ես դուրս ելայ պատշգամբի վրայ և շոյեցի շանը, որ սկսաւ պոչը խաղցնելով ձեռքս լիզել: Ալևոր մարդու ամեն մի խօսքը ասես թէ մի մի կաթիլ շուրջ լինէր՝ սրտիս կրակի վրայ լցուած: Հապա այն երզը՝ որ հնչում էր մօտկից... նա և՛ս աւելի բորբոքում էր իմ մէջ վառուած հրդեհը:

Յուզմունքս չմասնելու համար ես սկսայ դանազան բաներ խօսել պարտէզի անկեալ վիճակի, պատուհանի մօտ կանգնած մօզաիկ սեղանի և վերջապէս առաստաղի վրայ երևցող նկարի մասին: Թէև առաջնորդիս համբերութիւնն ակներև նուազում էր, ես չէի կարողանում տանից դուրս գալ: Յանկարծ երգեցողութիւնը հատաւ, զրեթէ նոյն բոլորին կողքի

դուռը մի անդամից բացուեցաւ, և շեմքի վրայ կանգ առաւ Բէաթրիչէն՝ նստերը ձեռին:

Ես դեռ չէի տեսել նրան այդպէս մօտ-կից. բայց դարձեալ չկարողացայ լաւ դիտե-նրա դէմքը, որովհետեւ աչքերս մութ կոխեցի: Միայն թէ առաջին իսկ հայեացքից նշմարեցի, որ մէղալիօնո նրա վզին էր:

Փերուսինն այժմ մի քանի քալ լետ գնաց ներողութիւն կակաղելով օրիորդի առջև, և կա-մաց քաշեց իմ փէշից:

— Ոչինչ, ոչինչ, Փարիօ, ասաց օրիորդը: Ման ածիր պարոնին, եթէ նա կամենում է տեսնել մեր տունն ու պարտէզը: Դու էլ, Նի-նա, հետերը դնա, աւելցրեց նա, ընկերուհուն դառնալով, որ ձեռքում մի կար բռնած նստել էր դաշնամուրի մօտ, և լսիր, թէ ինչ եմ ու-զում ասել քեզ:

Այս ասելիս նա մի բան շշնջեց ընկերու-հու ականջին, մինչ դեռ աչքերն իմ վրայ էին սեւեռած, և յետոյ մի այնպիսի սքանչելի շնոր-հով դէպի ինձ թեքեց իւր գլուխը, որ ես հիացումից ոչ մի բառ արտասանել չկարողա-ցայ: Մի և նոյն ժամանակ նա իւր ձեռքն ա-սես թէ չիմանալով մէղալիօնի վրայ դրաւ և վերջապէս մօտեցաւ վարժապետին, որ լուռ դիտում էր այդ բոլորը:

Երգեցողութեան դասը նորից սկսուեցաւ, մինչ դեռ մենք երեքս դուրս էինք դալիս սե-նեակից: Առաջնաներից վայր իջնելիս Նինան ամեն մի շրջանի վրայ ուր աչքով զննում էր ինձ, սակայն բան չէր ասում: Նա կտրեց իւր լուութիւնը, երբ որ մենք պարտէզ մտանք, և ասաց դէպի հայրը դառնալով:

— Բիչէթիան ապսպրեց ինձ երկու նայինջ տալ պարոնին, որ երկար ման գալուց զուցէ արգէն ծարաւած լինի. ուրեմն շատրուանի մօ-տով անցնենք. — հասուններն այնտեղ են:

Ես իբրեւ երազի մէջ հետեցի երկուսին, երբեմն լետ նայելով դէպի դուռը, որտեղից վերստին երգ էր հնչում: Նինան էլ մի ան-գամ վերեւ նայեց և յետոյ իմ վրայ: Ես բնաւ չէի ուզում բան թաքցնել նրանից. ընդհակա-ռակն — հոգւով չափ պատրաստ էի մերկացնել նրան իմ սիրտը: Բայց որովհետեւ հայրը ներ-կայ էր, պէտք եղաւ լռել: Միայն երբ որ հա-սանք զբան վանդակին և Նինան նարինջներ տուաւ ինձ, ես կարողացայ շշնջել նրա ական-ջին. — Ողջունիր նրան և ասա, որ նա լինանից լուր կըստանայ, և տար նրան այս պտուղը, և երբ որ նա ճաշակելու լինի. . . Այստեղ հայրը մօտեցաւ և արձակեց ինձ մեղմիւ, ինչպէս և ներս էր թողել: Ես կրկնեցի նրան իմ լուութեան

խոստումը, սակայն երևում էր, որ նա մի ուրիշ տեսակ կասկած ունէր իմ մասին, և նրա ազնիւ դէմքը միզապատ էր:

Ես անց կացրի զիշերը Բէաթրիչէին մի երկար նամակ գրելով, ուր նկարագրում էի Հոգուս վիճակը, և իմ կեանքն ու մահը նրա ձեռքն էի դնում: Երբ որ այս անմիտ դառանցանքի մէջ շարած տողերս անչափ լանդուզն էին թւում ինձ, ես վերցնում էի սեղանի վրայ դրուած նարինջը, ճնշում էի շրթունքիս, և աչքերս փակելով, երևակայում էի Հոգուս առջև այն բոստան, երբ նա ինձ շեմքում կանգնած ողջոյն տուաւ իւր երկնային հայեացքով և ոսկեձող սրտի վրայ դրաւ իւր աջը:

Այնուհետեւ ես հանգիստ սրտով քնեցի,— քնեցի մինչև արևի բարձրանալը, և կէսօրից յետոյ, ինքս թղթատարի պաշտօն կատարելով, ճանապարհ ընկայ դէպի ամսրանոցը: Բախտը ժպտում էր ինձ: Ծերուկի սիրտը որսալու համար ես պատրաստել էի մի երկար և ազդու ճառ. սակայն հնչակից քաշեցի թէ չէ, նրա փոխարէն Նինան ելաւ իմ առջև. ուրեմն ճառքն աւելորդ էր: Խելօք աղջիկը վերստին ինձ տեսնելիս ոչ մի զարմանք չցայտնեց և նամակս առանց շփոթուելու ընդունեց: Բայց երբ որ հարցրի, թէ արդեօք կարո՞ղ եմ պատասխանե

ստանալ օրիորդից, նա մի խորամանկ կերպարանք շինեց և ասաց: — Ո՞վ զիտէ: — Այսու ամենայնիւ ես կըցանկայի վաղը նորից այստեղ գալ, ասացի ես, և ճիշդ այս միջոցին, և կըխնդրեմ, որ ոպասես ինձ վանդակի մօտ: Ես չէի ուզիլ քաշել հնչակից, և լաւ կըլինէր, որ հաջորդ մասնակից չլինէր իմ դադոնիքին:

— Հայրս, ասաց նա, և ծիծաղեց: Մենք չենք վախենում նրանից. նա միշտ մարդակեր է ձեռնում, բայց հերիք է որ Բիչէթթան մի նշան տայ, և նա ջուրը կ'ընկնի մեզ համար: Սակայն վաղը մէկ ժամով ուշ եկէք. մենք նկարչութեան դաս ունինք և չենք կարող ձեր պատճառով լքել զրկել վարժապետին: Կըցանկանք:

Փողոցից մի կառք էր մօտենում. ես կարողացայ միայն այն կանչել փոքրիկ աղջկան. նա արդէն փախել էր: Նոյն բոստան ես էլ փախայ, որ ոչ ոք չտեսնէ ինձ դրան մօտ: Կառքը դադարեցաւ իսկ և իսկ դրան առջև, և արևոյ Փաբիօն կառավարի նստարանից վայր ցատկելով, օդնեց իջնելու կառքի միջից մի բարձրահասակ, սալիտակահեր ծեր մարդու, օրի աչքերը, ճակատն ու քիթը գուշակիւ էին տալիս, թէ նա Բէաթրիչէի հայրն էր: Նրա մէջքը փոքր ինչ կոր էր, ոտքերը երերուն. օտկայն քայլելիս ձեռքերը ժիր ժիր իրար էր

շփում և ի սրտէ թալտում էր խնդութիւնից: Կառքի մէջ դրուած էր ծաղիկներով ու թղտապատ իրերով լիքը մի զամբիւղ. սպասաւորներէից մինը վերցրեց այդ զամբիւղն և տարաւ ծերունու ետեւից: Ես այնպէս հուպ էի սեղմուած պարսպին, որ ոչ ոք ինձ չընշմարեց, թէ և ինքս ամեն բան տեսնում էի: Գեռ ոչ ոք չէր քաշել հնչակից. բայց վանդակաւոր դուռը լանկարծ բացուեցաւ, և դստեր սպիտակ ու ճապուկ իրանը ծերունի հօր վզովն ընկաւ, և հալըր մի սրտաշարժ արագութեամբ նրան գլրկելով, գրեթէ վերցրեց ու ներս տարաւ: Մինչդեռ ես նախանձաբեկ նայում էի նրանց ետեւից, ամենքն անհետացան, և դուռը փակուեցաւ իմ առջև:

Թէ ինչպէս անցկացրի ես այն օրուայ մնացորդը ու դիշերուայ ժամերը—ինքս էլ չգիտեմ: Ասես թէ մի ազօտ լոյս էր փայլում իմ շուրջը. ես զգում էի մի քաղցր թմբբութիւն, աչքերս փակվում էին անուշ նիրհով և մի բան, սրնգի ու ջութակի պէս հնչելով, անդադար երգում էր սրտիս մէջ: Ես, որ միշտ երկչոտ էի աղջիկների ու տիկնանց առջև,—թէպէտ և սիրուն երիտասարդ համարուիս լաւ գիտէի,—այժմ համարձակ նայում էի ճակատադրիս վրայ և վստահ էի, որ օրիորդի սիրտը ինձ էր պատ-

կանում: Միայն չգիտէի, թէ ինչպէս համբերեմ մինչև այն ժամը, երբ որ նրա շրթունքից պիտի լսէի այդ բանը:

Պէտք եմ համարում աւելցնել այստեղ, որ լաջորդ օրը ես մի տարօրինակ հանդիպումն ունեցայ եկեղեցում: Այդ օրն ես ոչ պատկերներ տեսնելու փափագ ունէի, ոչ սիւններ, ոչ էլ մարդիկ. այլ դուրս էի գնացել առանց ո՛ր և է նպատակի,—միայն անհամբերութեանս տեղը փոխելու համար: Մտքերս այնպէս ցրուած էին, որ եկեղեցի մտնելիս՝ մինչև անգամ մոռացայ մեղմել քայլերս, չնայելով որ պատարագ կար: Ես ուշադիր եղայ իմ անվայել վարմունքին միայն մի պառաւ կնոջ տրտունջից, և այնուհետև հէնց առաջին սիւնի մօտ կանգ առնելով, սկսայ ականջ դնել երգիւնի մրմունջին, զանգակի հնչումին և հանգիստ ներշնչել խունկի բուրմունքը: Մինչ դեռ այնպէս մտամոլոր նայում էի ծնկաչոք ժողովուրդի վրայ—ինքս իբրև մի խստակրօն կալվինական զանց արի հարկաւ հետևելու այդ բարեպաշտ կանոնին,—յանկարծ կողմնակի նստարաններից մէկի վրայ մի զոյգ կապուտ աչքեր նշմարեցի դէմ առ դէմ, որոնք շիկակայն մաղերով ծածկուած սպիտակ ճակատի տակից անշարժ լարուած էին իմ վրայ և այդպէս մինչև պատարագի վերջը վրաս շեշ-

տուած մնացին: Խոստովանում եմ, որ մի ուրիշ ժամանակ այդ լռիկ հարցմունքը անշուշտ մի պատասխան կ'որոտար ինձնից. սակայն այն տուաւոտ ես մնացի բոլորովին անտարբեր և սիրով կըթողնէի եկեղեցին, եթէ չվախենայի նորից շփոթ հանել քայլերովս:—Երբ որ ամենքը բարձրացան, ես տեսայ որ սիրուն կինը շուտ շուտ վերկացաւ նստարանից, մի սպիտակ քօղ ձգեց զլիսին և շիտակ դէպի ինձ դիմեց անցքի միջով: Նրա կազմուածքն անթերի էր, և թէպէտ նա փոքր ինչ գէր էր, բայց այնպէս էլ արագաշարժ, որ դեռ նորատի էր երևում: Իւր սպիտակ ատօք ձեռքում, որով ամփոփել էր քօղի ծայրերը, նա ունէր բռնած մի մարդարտապատ կոթով հովհար: Նա բաց արաւ այդ հովհարն և նրան անհոգ շարժելով դէպի ինձ մօտենալիս՝ մի հանգիստ ու բազմիմաստ հայեացք նետեց իմ վրայ: Ես ձեռացայ, իբր թէ ոչ մի բան չեմ հասկանում: Այս պատճառով տիկինն իւր զլուխը լետ թոթուեց, սիգալով ժպտաց—այդ միջոցին նրա շրթունքում երկու շար սիրուն ատամներ փայլեցան և նա խշխշալով շուտ շուտ անցաւ իմ կողքից:

Ես արդէն յաջորդ բոլէին մոռացայ այդ փոքրիկ դէպքը: Սակայն դուարթութիւնս փախել էր, և որքան մօտենում էր երեկոն, այն-

քան էլ վրդովմունքս սաստկանում էր: Վերջապէս երբ որ ժամը վրայ հասաւ, ես լամբ յամբ քայլերով ճանապարհ ընկայ դէպի ամատանոցը, որպէս մի լանցաւոր, որ գնում է դատաւորի առջև կանգնելու:

Մեծ եղաւ զարհուրանքս, երբ ես Նինալին հանդիպելու փոխարէն, նրա հօրը պատահեցայ դրան առջև: Սակայն ծերուկը, թէև իւր դէմքը բաւականին ամպոտ էր, արդէն հեռուից ողջոյն տուաւ ինձ սիրով և նշան աբաւ որ մօտենամ:

— Դուք մի նամակ էք գրել սինիօրինային, ասաց նա զլուխը շարժելով: Ա՛յ, ա՛յ, այդ ինչ է ձեր արածը: Եթէ ես մի այդպիսի բան սպասած լինէի, թոյլ չէի տալ, որ դուք մեր շեմքի վրայ ոտք դնէիք: Իսկ իմ խեղճ տէրը. փնջէր եմ խոստացել նրան և ո՞վ զիտէ, թէ դեռ ինչէր կրպատահին—այս մասին մտածել անգամ դժուար է ինձ:

— Քաջ ծերունի բարեկամ, ասացի ես, ոչ մի բան չի պատահիլ ձեզնից թաքուն: Եթէ դուք երէկ տանը լինէիք, ես անշուշտ ձեզ կրտալի նամակը, և դուք ինքներդ կարող կըլինէիք կարդալ նրան ու տեսնել, որ իմ դիտաւորութիւնը բոլորովին ազնիւ է: Բայց ասացէք, ի սէր Աստուծոյ...

— Եկէ՛ք, ընդմիջեց նա, — ժամակորոյս լինել պէտք չէ: Գուք մի ագնիւ երիտասարդէք. այս էլ կայ, որ ես՝ հէք ծերունիս, միթէ կարող էի արդեւք լինել այս բանին, որքան էլ կամենայի: Տանտիկիներ նա է, հաւատացէք ինձ. որքան էլ մանուկ լինի — նա է տանտիկիներ, և երբ նա ասէ — Ես կամենում եմ այս ինչ բանը — ոչ ոք չի կարողանալ դէմ կենալ նրան: Եւ նա կամենում է այս բոլորիս տեսնել ձեզ, այս բոլորիս խօսել ձեզ հետ:

Այդ խօսքերից գլուխս բոլորովին պտոյտ եկաւ: Ես միայն մի նամակի յոյս ունէի, և յանկարծ այդպիսի բան:

Ծերունին ինքն էլ յուզուած էր, երբ ես սաստիկ նրա ձեռքը սեղմեցի: Նա տարաւ ինձ գէպի տուն և անցեալ օրուայ պէս՝ կողմնակի դռնով մտցրեց ստորին չարկի մեծ սրահը: Այս անգամ բոլոր պատուհաններն ու վարագույրները բաց էին, որպէս զի երեկոյեան կարմիր լոյսը ներս մտնէր. կրակարանի հանգէպ կանգնած էին երկու աթոռ, և երբ մենք ներս մտանք, մէկի վրայից բարձրացաւ օրիորդի սիւրուն իրանն ու մի քանի քալ արաւ գէպի ինձ: Նա մի գիրք ունէր իւր ձախ ձեռում, և ես նշմարեցի, որ նամակս այդ գրքի մէջ էր գրուած: Նրա շքեղ մազերը կապուած էին

գլխի վրայ և հիւսուած մի սև թաւշետի ժապաւէնով: Կրծքին դարձեալ երևում էր մէգալիօնս:

— Փաբիօ, ստաց նա, բաց արա պարտէզի դուռը և սպասիր պատշգամբի վրայ. դուցէ պէտք լինիս:

Ծերունին սլատկառանքով գլուխ տուաւ և օրիորդի ասածը կատարեց: Այդ միջոցին մենք երկուսս դէմ ու դէմ կանգնած մնացինք, և ես սրտիս թնդիւնից չէի կարողանում արտասանել և ոչ մի բառ:

Նրա հայեացքը կիսով չափ հետաքննին, կիսով չափ շուարած, անդրդուելի հաստատութեամբ հանգչում էր աչքերիս վրայ: Վերջապէս նա ժողովեց իւր ուժն և ասեալ թէ պարզ ըմբռնեց, ինչ որ մինչև այժմ գեռ դադտնիք էր իւր համար: Նա պարզեց աջը գէպի ինձ. ես արագ բռնեցի նրան, այլ սիրտ չարեւ սեղմելու շրթունքիս:

— Ե՛կ, ասաց նա, և նստիր. ես շատ բան ունիմ քեզ ասելու: Տեսնում ես այս սլատիկերը. իմ տենչալի մալրիկն է, որ վաղուց մեռած է: Նամակդ որ ստացայ, այստեղ նստայ ու հարցրի նրան, թէ ինչ պատասխան ուղարկեմ քեզ: Ինձ թուեցաւ, որ նա միայն ճշմարտութիւն կ'ուղենար լսել ինձանից. իսկ ճշմարտութիւնն

այս է, որ ան րոպէից, երբ ես քեզ առաջին տեղամ կառքում տեսայ, ուրիշ բանի վրայ չեմ մտածել, բայց միայն քո վրայ, և մինչև մահս էլ մտածելու եմ:

Նա վեր կացաւ, ես էլ վեր թռայ: Երջանկութիւնից հարբած՝ ես կամենում էի հուպ տալ նրան իմ կրծքին, բայց նա հեղիկ յետ քաշուելով ասաց. — Ոչ, Ամադէօ, պէտք չէ: Դու գիտես այժմ, որ ես քոնն եմ և — ուրիշ մարդու պատկանելու չեմ. հանգստանանք: Անցեալ գիշեր ես ամեն բան լսու կշռեցի: Այսուհետեւ էլ չգաս այստեղ. խօսք եմ տուել Ֆաբիօյին, որ այս առաջին և վերջին անգամըն եմ տեսնում քեզ մեր տանը: Պատճառ՝ եթէ ստէպ գալու լինիս, ես բոլորովին կամքիդ գերի կըլառնամ, այն ինչ ես չէի ուզել ամօթ բերել իմ հօրը: Լսիր, պէտք է որ դու նրա մօտ դնաս. նրա տան մէջ մուտք գտնելը քեզ դժուար չի լինիլ. չէ՞ որ, աւելացրեց նա հառաչելով, այնքան երիտասարդ մարդիկ և այնքան օտարներ են յաճախում նրա տունը: Երբ որ նա քեզ բաւականին ճանաչէ և հետդ լաւ մտերմանայ, այնուհետեւ ուղիւր ինձ, մէնչեւ անգամ յայտնիք էլ, թէ մենք արդէն իրար ծանօթ ենք և թէ քեզից զատ՝ ես ուրիշ մարդ չեմ կամենում ինձ համար: Մնա-

ցեալն ինձ թող և խօսք տուր ոչինչ չլայտնել նրա ամուսնին: Եթէ ոչ՝ դժբախտութիւն կըծաղի. որովհետեւ նա չէ սիրում ինձ և տանել անգամ չէ կարող, որ ես երջանիկ լինէի: Ախ, Ամադէօ, կարելի է արդեօք, որ դու էլ ինձ այնպէս սիրէիր, ինչպէս որ ես եմ քեզ սիրում: Այն առաջին օրը արդեօք քեզ էլ այնպէս չթուեց, որ իբր թէ կողքիդ շանթ որոտաց, երկիրը դողաց և ծառերն ու թուփերը շուրջանակի հրով վառուեցան: Չգիտեմ, այն ինչ չարութիւն էր, որ դրդեց ինձ ուտ նետել ամպհովանու տակ նիրհած օտարական մարդու վրայ: Ես երեսդ անգամ չէի տեսել, և իմ արածը, մի երեսայութիւն էր, որի վրայ զրեթէ իսկոյն զղջացի: Սակայն նոյն րոպէին մի անգիմադրելի զօրութիւն սաստիկ քաշեց ինձ դէպի քեզ. ես ստիպուեցայ անլ ևս մի անգամ պատի վրայից նայելու, և ահա դու էիր կանգնած կառքի մէջ և ողջունում ինձ նուենու ոտտով. նոյն րոպէին մարմնիս տիրեց կրակ ու սարսուռ, և այնուհետեւ ինչ էլ անեմ, ուր էլ գնամ — դու ես կանգնած իմ առջև:

Ես վերստին աթոռի մօտ տարայ նրան և շարունակ աջից բռնած պատմեցի, թէ ինչպէս էի անցկացրել այն օրը: Նա չէր նայում իմ վրայ, այնպէս որ ես միայն նրա գրաւիչ ու

քնքուշ կիսադէմքն ունէի աչքիս առջև. ամենայն ինչ ազգու էր այդ դէմքի վրայ, ազգու էին և՛ շնորհալոյս գունատութիւնն և՛ երկար թերթերունքի ներքէն եղած փափուկ ու դորշ ստուերները: Յետոյ ես էլ լռեցի և նրա փոքրիկ աջը բռնած, զգում էի արիւնի թունդ-հոսումը նրա նուրբ երակներում: Ծերունի Փաբիօն մի անգամ յուշիկ ներս նայեց հարցնելու, թէ արդեօք միրգ բերէ՞ թէ ոչ:

— Յետոյ, ասաց Բէաթրիչէն: Բայց գուցէ դու ծարաւի ես:

— Քո շրթունքին, մըմնջեցի ես:

Նա կրկին թոթուեց գլուխը, և յօնքերը կիտեց:

Դու ինձ չես սիրում, ասացի ես:

— Չափից դուրս, պատասխանեց նա ախքաշելով. լետոյ վեր կացաւ աթոռից: Այժմ պարտէզ գնանք, քանի որ արևը մայր չէ մտել. ես քեզ նարինջ կը քաղեմ: Այս անգամ էլ պէտք չէ նինային յանձնել այդ գործը:

Այսպէս մենք դուրս ելանք: Նա ամուր բռնած էր իմ ձեռքից և զանազան բաներ էր հարցնում հայրենիքիս ու ծնողներիս մասին և թէ մէդալիօնի մագերն արդեօք յատուկ իմս էին: Երբ ասացի, թէ քոյրս էր տուել, խնդրեց որ նրա վրայ էլ բան պատմեմ:

— Ես կամենում եմ տեսնել նրան, ասաց նա. նա ինձ անշուշտ սիրելու է, որովհետեւ ես այժմէն իսկ սիրում եմ նրան: Բայց մենք երկար չենք մնալ նրա մօտ. եթէ ոչ՝ հայրս չի դիմանալ առանց ինձ և կըմեռնի: Ես եմ նրա միակ ընկերը: Այնուհետև դու կրկին ինձ հետ Բօլօնիա կը վերադառնաս, չէ՞:

Խոստացայ, ինչ որ միայն ցանկանում էր: Եւ ի՞նչ բան կարող էր անհնարին երևնալ ինձ անցնող վայրկենից սկսած, որ մի այդպիսի հրաշք էր կատարուել և այդ հրեշտակային էակը վրաս էր նայուն իւր սիրալիր աչքերով: — Նա քանի՞ գնում զուարթանում էր. վերջապէս մենք սկսեցինք երեխաների պէս ծիծաղել և իրար դէմ նարինջներ նետել, որ նա քաղել էր ապակետան մօտ կանգնած ծառերից:

— Ե՛կ դնտակ խաղանք, ասաց նա. թող Նինան էլ մեզ հետ լինի, թէև նա կարող է նախանձս շարժել, որովհետև միշտ քո մասին է միայն խօսում: Տես ի՞նչպէս է թաքցում ծառերի ետև, կարծելով թէ մեզ արգելք կը լինի: Սակայն ի՞նչ ունինք մենք իրար ասելու, որ չասէինք նաև ամբողջ աշխարհի առջև:

Նա կանչեց իւր ընկերուհուն, և բարի աղջիկը բորբոքուած դէմքով մեզ մօտենալիս՝ տուաւ ինձ իւր աջն և ասաց. — Քաղցր է ինձ

Հաւատալ, որ դուք ձեր բախտին արժանի էք: Բացի ձեզնից ես ոչ ոքի Հետ չէի կամենալ տեսնել Յիչէթթալին. սակայն վա՛յ ձեզ, պարոն Ամադէօ, եթէ երջանիկ չանէք նրան:

Այդ սաստի Հետ նա մի այնպիսի շարժմունք արաւ, որ մեր երկուսիս ծիծաղը բռնեց, և նա ինքն էլ ստիպուեցաւ մեզ Հետ խնդալ: Յետոյ այն իսկ մարդի վրայ, ուր ես դարանել էի առաջին անգամ աղջիկներին տեսնելիս, մենք սկսանք երեքս միասին մեր գնդակը վեր վալը նետել և շուտով այն աստիճան յափշտակուեցանք այդ խաղով, որ ասես թէ էլ բնաւ ուրիշ գործ չունենայինք անելու:

Փարիօ Հայրիկը չերևեց: Երեկոյեան ստուերներն արդէն իջնում էին, երբ աղջիկներն ինձ դէպի այդու դուռն առաջնորդեցին: Ես դուրս մղուեցա՛յ՝ առանց մի Համբուր անգամ ստանալու տենչալի բերնից և հազիւ միայն կարողացայ երկաթորմի ետեւից բռնել նրա աջը, որի վրայ շրթունքս մի բոպէ հանգեցեցան:

Ո՛հ ի՛նչ երեկոյ և ի՛նչ գիշեր: Պանդոսիկս Հիւրերը կարող էին կարծել, թէ ես խելագար էի և կամ թէ մի անդլիացի, որ նրանց աչքում զրեթէ նոյն էր: Ես տուն վերադարձայ մի ահագին ծաղկալի գամբիւղով, որ բերում էր իմ ետեւից փունջ վաճառող մի աղջիկ. այդ

ծաղիկները ես սփռեցի սենեակիս մէջ, մի շիշ գինի ապսպրեցի և մի ոսկի շալտեցի գրսում ածող սաղանդարին: Այնուհետև Հանգիստ սրբտով քուն եղայ գիշերուայ դովին և լաւ միաքլս է, որ կարծես թէ զգում լինէի սրտիս իւրաքանչիւր բաբախման մէջ երկրագնդի երերումն ու տատանումը, մինչ նա թռչում էր աստեղազարդ երկնքի միջով:

Միայն առաւօտեան միտքս ընկաւ, որ դեռ շատ արգելքներ կային իմ առջև, մինչև որ կարողանայի ձեռք բերել այն, ինչ որ ինձ էր պատկանում: Ի՛նչպէս պիտի ներս մտնէի հօր տունը, և արդեօք նա՞ էլ աղջկայ պէս իսկոյն հաւատ կընծայէ՞ր ինձ: Մինչդեռ զօսնում էի կամարների ներքև ա՛յ, բաների վրայ մտածելով, դարձեալ իմ բախտը բանեց: Ես հանդիպեցայ մեր առևտրական ընկերին, որին դաւաւ երկրորդ օրը տեսել էի. նա շատ զարմացաւ որ ես դեռ այնտեղ եմ: Ինձ արդարացնելու համար ես պատճառեցի, թէ փեսայիցս նամակներ ունէի ստանալու, թէ մենք միտք ունինք մի առևտրական ընկերութիւն հիմնելու Իտալիայում, թէ մեր աչքը նախ և առաջ Բօլօնիայի վրայ է ուղղուած, թէ ուրեմն իմ մնալը կարող է դեռ երկար տևել և թէ ինձ պէտք է բարեկամներ ձարել

քաղաքում: Այդ միջոցին մի քանի նշանաւոր անձանց անուան հետ զօրավարի անունն էլ լիշատակեցի: Մեր գործակիցը չէր ճանաչում նրան անձամբ. սակայն ասաց, թէ իւր ազգականներից մի երիտասարդ հոգեւորական ստէպ գնում է զօրավարի մօտ և սիրով էլ կըլօժարի մտցնել ինձ նրա տունը: Միայն թէ ինձ պէտք է զգուշ կենալ ջահիլ տիկնոջ վտանգաւոր աչքերից, վստահ չի նա թէ և չունի մի անողոք կնոջ համբաւ, այսու ամենայնիւ իմ ընկնիլը նրա ետեւից զուր կըլինի, քանի որ մի երիտասարդ կոմս արդէն նրա յայտնի սիրահարն է, և կոմսը հազիւ թէ ուզենայ այնպէս շուտով տեղի տալ մի նորեկ տարփաւորի:

Այդ ձևով խօսեցի ես, ինչքան որ կարողացայ, և մենք վճռեցինք, թէ ինչ պիտի անէի: Արդէն նոյն երեկոյին ես հանդիպեցայ սրճարանում երիտասարդ հոգեւորականին և մենք գնացինք զօրավարի տունը, որ դրսից անշուք, իսկ ներսից շռայլօրէն զարդարուած մի պալատ էր՝ լռիկ փողոցում կանգնած: Փափուկ գորգերի վրայից սահելով մտանք այն սրահը, ուր ամեն երեկոյ ընդունւում էին ընտանի հիւրեր— զանազան կրօնաւոր առաջնորդներ, զօրականներ և մի քանի տոհմիկներ— բոլորն էլ այլ մարդիկ: Իմ նորատի աբբան չէր

կշտանում կրկնելով, թէ ինչ մեծ երջանկութիւն է այն տան մէջ մուտք ունենալը:— Ոհ ինչ կին, հառաչում էր նա: Նա յուսով էր, թէ մի օր կարգը նրան էլ կըհասնի:

Ներս մտա՛յ թէ չէ, իմ առաջին հայեացքն ընկաւ ալեւոր զօրավարի վրայ, որ նստած էր թիկնաթոռում. մի ծեր կանոնիկոսի դէմ յանդիման, փոքրիկ մարմարեայ սեղանի առջև, որի վրայ, դօմինօի քարեր էին շառաչում: Նրա կշտին մի աթոռակի վրայ դրուած էին զինուորների պատկերներով զարդարուն թերթեր և մի մկրատ, որով նա կտրում էր պատկերները, երբ որ ոչ ոք չէր գալիս դօմինօ խաղալու նրա հետ: Մի ջահ վերեւից լուս էր սփռում նրա գլխի վրայ. այդ լուսի պայծառ շողումից ես վերստին նշմարեցի նրա նմանութիւնը Բէաթրիէի հետ և զարմացայ: Իմ առաջնորդը չթողաւ ինձ երկար մնալու նրա մօտ: Առաջին իսկ քաղաքավարական բառերիցս չետոյ, որ ծերունին ընդունեց բարեփալտ հեղութեամբ աջ սեղմելով, ինձ պէտք եղաւ մտնել մի փոքրիկ սենեակ, ուր բազմոցի վրայ նստած էր տանտիկինը, իսկ նրա առջև ճօճուն աթոռում թեք էր ընկած մի երկար ու պճնի երիտասարդ՝ երկուսն էլ ասես թէ փոքր ինչ բեղրած այգիպէս դէմ ու դէմ նստելուց: Երիտա-

սարգ Լ. թերթոտում էր իւր ծունկի վրայ մի ալբոմ. իսկ գեղեցիկ կինը հիւսում էր մի նկարէն բարձի երես. երբեմն էլ իւր փոքրիկ դիպակաւոր մուճակի ծայրով շփշփում էր մի ահագին անգորեան կատու, որ հանդիստ քնած էր գորգի վրայ, նրա ոտիկների տակ: Անթիւ հայելիների մէջ բեկբեկուող մոմակալների մեղմ լուսում ես չկարողացայ մի անգամից նշմարել, որ դիմացիս կինը առաւօտեան պատարագին ինձ հանդիպած գեղուհին էր, թէև մարդարտաշար հովհարը փոքրիկ սեղանի վրայ էր կենում նրա կողքին: Իսկ նա երևի թէ իսկոյն ճանաչեց ինձ և այնպէս շուտ վեր թռաւ տեղից, որ նրա պերճ մագերի սանտրը վայր ընկաւ և դանդուրները բացուելով՝ ոլոր մոլոր ուսերի վրայ փռուեցան: Կատուն խրտնեց ու մռմռալով վրաս նայեց. բարձրահասակ պատանին մի սուր հայեացք նետեց իմ դէմ և ես ինքս, տիկնոջը ճանաչելով, այնպէս շուարած մնացի, որ եթէ ճարպիկ ուղեկիցս իւր լեզուանութեամբ չօգնէր ինձ, մի խօսք անգամ չէի գտնիլ ասելու: Աինն էլ երկար ժամանակ ոչինչ չասաց, այլ նայում էր վրաս դարձեալ նոյն օտարօտի ակնարկով, որ արդէն եկեղեցում երկրայելի էր թուել ինձ: Նրա դէմքը կենդանացաւ միայն այն րոպէին, երբ նա նկատեց, որ կոմսը իւր սառն անքա-

ղաքավարութեամբ աշխատում էր անտես անել ու բանի տեղ չդնել ինձ: Յետոյ նա դուրս քշեց կատուին և փաղաքշական ձայնով, որ դեռ բաւական թարմ էր, հրաւիրեց ինձ բաղմոցի վրայ նստելու իւր կողքին:— Իսկ դուք, կոմս, այս միջոցին կարող էք զննել նստերը, որ տակաւին նոր եմ ստացել Փլօրէնցիայից. այնուհետև ես կ'երգեմ և դուք ինձ կրկաշնակցէք:

Պատանի կոմսը մտադիր էր փնթփնթալ, սակայն կապոյտ աչքերի հաստատ ակնարկը նոյն րոպէին զսպեց նրան: Զուտով մերձաւոր դահլիճից լսեցինք, որ նա ակորդներ էր հրնչեցնում դաշնամուրի վրայ: Նոյն միջոցին փոքրիկ աբբան սկսաւ նոր ֆրանսերէն դասաներ կտրել, և ես մենակ մնացի մեծարանք ընծայելու տիրուհուն: Գիտէ՞ Աստուած, թէ որքան էի նախանձում ես այն երկուսին, — և մանաւանդ միւս սրահում դօմինօ խաղացող կանոնիկոսին: Կնոջ առաջին իսկ բառերից յետոյ ես մի թշնամական զրդիւ գգացի նրա դէմ, որ նոյն չափ սաստկանում էր, որչափ որ նա աշխատում էր հաճելի երևնալ ինձ: Ամենամեծ ուշիմութիւն էր հարկաւոր ինձ՝ դէթ արտաքուստ քաղաքավար մնալու և իրօք նրա խօսքերին ականջ դնելու համար. որովհետև իմ

մտքերը թռչում էին դէպի այգու սրահը, և այս կնոջ բոլոր ճարտար ու կոկ թոթովման միջով ես լսում էի սիրուհուս քնքուշ մրմունջն ու տեսնում նրա լուրջ աչքերը, որոնք վշտահար պշնում էին իմ վրայ:

Սակայն իմ մտքերի ու հոգու բացակայութեան չնայելով, գեղեցիկ կինը կարճես թէ անբաւական չէր այս առաջին խօսակցութիւնից: Տրտմութեանս պատճառը նա անշուշտ ուրիշ կերպ էր հասկանում և յօգուտ իւր բացատրում այն հանգամանքը, որ ես աշխատել էի մուտք գտնել նրա տան մէջ: Նա գովեց իմ իտալերէնը, կցելով միայն, թէ խօսելուս եղանակը փոքր ինչ պիէմօնտեան բարբառի հընչումն ունի, որից ես չէի կարող աւելի հեշտ աղատուիլ, բայց եթէ ստէպլ նրա մօտ յաճախելով և ամեն աղատ երեկոյ նրա տանը հանգիւղելով:

— Իմ պաշտօններս շատ տխուր են, — հառաչեց նա, նայելով դէպի յարակից սենեակը, որտեղից նոյն բոպէին լսվում էր ալևոր տանտէրի բարի ծիծաղը նոր տարած խաղի առթիւ: Իմ կեանքն սկսվում է միայն այս երեկոյեան ժամերին: Գուք հարկաւ դեռ երկտասարդ էք, և մի վշտահար, արդէն վաղօրօք զգաստացած կնոջ ընկերութիւնը հաղիւ

թէ կարող լինի զրաւել ձեզ: Սակայն ձեր այստեղ գտած բարեկամութիւնը զոհաբերութեան արժանի է: Գուք նման էք իմ եղբօրը, որից ես վաղ զրկուեցայ. այս նմանութիւնն արդէն եկեղեցում դիպել էր աչքիս, ուստի և շատ շնորհակալ եմ, որ եկել էք իմ տունը:

Նա խոնարհեց իւր աչքերը վարպետօրէն կեղծուորած շփոթութեամբ, և ժպտալով դէպի ինձ մեկնեց իւր աջը, որ ես վերիվերոյ շօշափեցի շրթունքովս:

— Ի նշան բարեկամութեան, ասաց նա կիսատ ձայնով:

Իմ բախտից այդ իսկ միջոցին ներս մըտնող նոր հիւրերի գալուստը աղատեց ինձ պատասխան տալու հարկից, որ չէր կարող անկեղծ լինել: Նորամուտ հիւրերն էին մի քանի հոգևորականներ — աշխարհային մարդիկ, որոնք իսկոյն սկսան իբրեւ մի հին բարեկամի հետ վարուել հետս: Առման էլ կրկին ներս մտաւ և մի քանի խօսք շշնջեց տիրուհուն: Այնուհետև բոլորը վերկացան ու մտան դաշնամուրի դահլիճը, ուր տանտիկինը նոր նոր երգեր նուագեց իւր հոմանու դաշնակցութեամբ:

Երգչուհու սիրուն ձայնը հնչում էր պայծառ գեղեցիկ, և ես լաւ նկատեցի, թէ ինչպէս նա երբեմնակի հայեացք էր նետում դէպի

այն մութ անկիւնը, ուր ես էի կանգնած պատի մօտ, ամեն մի նուագից յետոյ մեքենաբար ձայնակցելով ընդհանուր ծափահարութեան: Ես անդադար միտս էի բերում մի ուրիշ ձայն, որ լսած էի վիլլայում:

Հանդարտ ներս մտան համազգեստ սպասաւորներ և արծաթէ ափսեներով յառաջ բերին պաղպաղակ և օշարակ: Երգեցողութիւնը հատաւ. սկսան զրուցել ու խնդալ. եկաւ իւր փայտի վրայ յենուելով և՛ ալեւոր զօրավարը ու պատմեց ուրախութեամբ, թէ վրայ վրայ վեց խաղ է տարել: Յետոյ հարցրեց ինձ, թէ արդեօք ես էլ խաղալ զիտեմ, և երբ ասացի թէ այո՛, հրաւիրեց, որ միւս օրը իւր մօտ դամ խաղալու համար, և ապա կանչեց սպասաւորին, որովհետեւ իւր քնելու ժամը հասել էր: Այդ արդէն մեկնելու նշան էր: Ես դարձեալ մի խորհրդաւոր ժպիտ ընդունեցի տանտիկնոջից ու շտապեցի ամենից առաջ թողնել դահլիճը, վասն զի ոաստիկ փափագում էի մենակ լինել և իսկոյն փարատել այն պժգալի դդացմունքները, որոնք պաշարել էին ինձ այն զիշեր:

Սակայն չկարողացայ ազատուիլ նրանց բռնից, մինչև որ յաջորդ օրը, երեկոյեան վերջալուսին, դարձեալ քայլերս դէպի վիլլան չուղղեցի: Ես զիտէի, որ ներս մտնելն արգելուած

էր, բայց ես ուրիշ բան չէի էլ ուզում, եթէ ոչ վանդակաւոր դրան միջով ներս նայել և նշմարել զէթ նրա զղեստի քղանցքը կամ թէ զլիսարկի ժապաւէնը: Բայց ահա նա ինքն էր կանգնած պատշգամբի վրայ՝ մենակ և աչքերը դէպի քաղաքն ուղղած, ասես թէ ինձ սպասելով:— Առաջին րոպէին մենք բաւական համարեցինք միայն աչքերով ու ձեռքերով ողջոյն տալու մէկ մէկու. իսկ յետոյ նա նշան արաւ, որ կամենում է վալը իջնել, և իսկոյն փոքրիկ դռնից դուրս դալով վաղեց դէպի ինձ՝ երեսը վառուած բերկրութիւնից ու սիրուց: Նա մեկնեց ինձ իւր աջը վանդակի միջով: Երբ որ ես հարցմունք արի, թէ միթէ իրա՞ն դրսում կանգնած պիտի մնայի, նա յուշիկ գլխով արաւ և ձեռը սրտին դնելով ասաց.

—Այնու ամենայնիւ դու հօսրա մէջ ես:— Յետոյ մենք մի մանկական, երկայնաբան ու քաղցր սիրային բարբաջանքի բռնուեցանք, և երբ որ ես երեկուալ ալցելութիւնս պատմելով մի ջերմ խօսք ասացի նրա թշուառ հօր մասին, նա արագ բռնեց իմ աջից ու համբուրեց, յառաջ քան ես կարողացայ դէմ կենալ: Մօր և նրա անպատեհ ընթացքի մասին ոչ մի բառ չլիշեցի. օրիորդը լաւ հասկացաւ իմ լռութիւնը:

— Սակայն վերստին այնտեղ գնա, ասաց նա, և արա հօրս համար, ինչ որ միայն կարող ես. շատ չի անցնիլ, և նա քեզ անշուշտ կըսիլէ:

Եւ ապա, երբ ես նրանից մի համբույր խնդրեցի, նա վանդակին դէմ արաւ թուշը և իսկոյն փախաւ, լսելով որ մի քանի ձիաւորներ են արշաւում դէպի մեզ: Ինձ պէտք եղաւ հեռանալ՝ առանց յաղեցնելու և ոչ մինը սրտիս անբաւ տենչանքներից: Խոստովանում եմ, որ նոյն րոպէին առաջին անգամ կասկած ընկաւ սրտիս մէջ նրա զգացմունքների ջերմութեան մասին: Ինձ լաւ յայտնի էր, որ իտալական աղջիկները ընդհանրապէս պարկեշտ են վարվում — յետոյ, իբրեւ ամուսիններ, և՛ս աւելի անսանձ կեանք վարելու համար, Սակայն մինչև անգամ վանդակի ետեւից շրթունք չտա՛ւ... Բայց հետեւեալ իսկ վայրկենին ես դարձեալ միտքս բերի նրա խօսքերը, նրա հայեացքը, և վշտերս փարատուեցան:

Երեկոյան ժամին ես ի հարկէ ճշդիւ գնացի ալևոր զօրավարի մօտ, և նա իսկոյն հրաւիրեց, որ նստեմ գօմինօի սեղանի առջև: Այս անգամ հիւրերի թիւն երեկուանից նուազ էր: Ծերունի կանոնիկոսը նստած էր պատուհանի խորշում և սաստիկ խորդալով քնում էր:

Տանտիկինը չէր փակուած իւր սենեակում, այլ նստած էր մեր սեղանից ոչ հեռու մի բաղմոցի վրայ, և նրա հանդէպ գտնուող երկարահասակ տարփաւորը առաջուանից էլ աւելի դառնասիրտ էր երևում: Տանտիկինը նրան մի ուսման էր տուել բարձր ձայնով կարգալու համար: Կարգալիս նա ստէպ սխալվում էր: Աերջապէս նա դէն ձգեց զիրքը, մի կոպիտ լիշոց ասելով, որ սովորաբար անվայել է գործածել բարեկիրթ հասարակութեան մէջ: Նրա տիրուհին վեր կացաւ տեղից, նրան նշան անելով, որ հետևէ իրեն դէպի միւս սենեակը, և այնտեղից իսկոյն լսելի եղաւ մի կիսաձայն ու կրքոտ վէճ, որից ես այսքան միայն հասկացայ, թէ կինը սպառնում էր բոլորովին փակել կոմսի առաջիւ իւր տան դուռը, եթէ նա իւր վարմունքը չփոխէր:

Ծերունին, որ շատ զոհ էր իւր խաղից, մի վայրկեան ականջ դրաւ: — Ի՞նչ է պատահել նրանց մէջ, ասաց նա:

Ես ուսերս թոթուեցի: Նրա դէմքի վրայ մի տարօրինակ յուզմունք երևցաւ. նա հառաչեց և մի րոպէ վարանած մնալով, չէր իմանում — ի՞նչ անել: Յետոյ թիկնաթոռի մէջ թաղուեցաւ և կարծես թէ սկսաւ երազել: — Կանոնիկոսը քնից զարթեց, ընչախոտ քաշեց և տուփը տանտէրին առաջարկեց: Այս

բանից յետոյ զօրավարը վերստին հանդստացաւ, և մենք զուարթ զուարթ շարունակեցինք մեր խաղը: Երբ ես վերջապէս վեր կացայ մեկնելու համար, նա խնդրեց, որ դարձեալ դամ նրա մօտ, աւելցնելով թէ ինձ հետ նա աւելի սիրով է խաղում, քան թէ Դօն Վիջիլիօ կանոնիկոսի հետ: Եւ այդ ասելիս նա սիրալիր ու սրտազին մտերմութեամբ սեղմեց իմ աջը, ցոյց տալով, որ տկարութեան մէջ անգամ սլահպանել էր հին ասպետի հաճոյական ձևերը:

Այս անգամ տիկինն աւելի սառն արձակեց ինձ, քան թէ երէկ. սակայն, ինչքան որ նշմարեցի, միայն կոմսի պատճառով, որի հետ արդէն հաշտուած էր թւում:

Եւ ես չըսխալուեցայ. որովհետեւ հէնց միւս օրը, երբ կոմսը հեռացաւ տանից մի փոքրիկ դրօսանք անելու մտքով, կինը դարձեալ իւր ջանքերը նորոգեց ինձ թակարդի մէջ ոլսալու համար: Ես ձեւանում էի մի անփորձ, միամիտ, համբակ, որ իւր ջերմ երկիւղածութեան մէջ ոչ մի բան չէ լսում, չէ տեսնում, չէ հասկանում, և լաւ նկատում էի, որ կինը չէր հաւատում իմ այդպէս լինելուս: Սակայն ես վախենում էի, որ նա իւր ջանադրութեան չնչին արդիւնքը տեսնելով, և՛ս աւելի չրգրգռուէր՝ ինչ գնով էլ լինի յաղթելու իմ ստոյգ կամ կեղծ սառնու-

թեան: Եւ իրօք նա այնպէս ուժգին էր յառաջ մղուել զայրոյթից, որ մինչև անգամ կոմսի վերադառնալուց յետոյ էլ իւր ընթացքը չփոխեց: Եղելութիւնը տան միւս բարեկամներն էլ իմացան Ես լսեցի մեր առևտրական ընկերից, թէ արդէն քաղաքի մէջ էլ զրոյց է լինում իմ մասին. նա շնորհաւորում էր իմ յաղթանակն և չէր գուշակում, թէ ինչ հալի մէջ էր իմ սիրտը: Ես լաւ տեսնում էի, որ այլ ևս մի օր անգամ պէտք չէր կորցնել իմ բուն զիտաւորութիւնը յայտնելու համար:

Երիտասարդ կոմսը օգնեց ինձ ելք տալու գործին:

Մի երեկոյ նա սպասում էր ինձ իմ պանդոկում: Երբ որ ես վերադարձայ, նա սառն քաղաքավարութեամբ ողջունեց ինձ և կարճ ու ազդու խօսքերով յայտնեց, որ ես կամ դադարեմ զօրավարի տունը յաճախել և կամ թէ պատրաստ լինիմ մի սւրիշ տեղ հանդիպել իրեն: Ասաց, թէ ես օտարական լինելով դեռ բաւական ծանօթ չեմ իւր երկրի սովորոյթներին, եթէ ոչ՝ նա վաղուց արդէն հոգ տարած կրլինէր զգուշութիւն ազդելու ինձ:

Պատասխանեցի, որ նա այլ ևս քսան և չորս ժամ համբերէ տեսնելու համար, թէ ոչ մի բան այնքան ծիծաղելի չէր կարող լինել, որ-

քան մի ոսոխութիւն մեր երկուսի մէջ: Նա ապ-
շեցաւ իմ վրայ. բայց որովհետեւ դէմքիցս չէր
երևում, որ ես միտք ունենայի աւելի երկար
մեկնութիւններ տալու նրան, ողջունեց ինձ ու
դնաց:

Միւս օրն ես գիտենալով որ ծերունի զօ-
րավարը շուտ է վերկենում, վաղօրօք գնացի
նրա մօտ և գտայ նրան ննջարանում, ուր նա
զուարթ նստած էր մի երկար թիւրքի չբուղ
քաշելով. իւր չորս կողմը նա դիզել էր թղթից
ձևած պատկերներով լիքը տուփեր և քրքրում
էր նրանց մէջ: Ինձ տեսնելիս նա ակներև ու-
րախութեամբ մեկնեց աջը, գովեց որ առաւօ-
տեան էլ գալիս եմ իւր մօտ, խնդրեց, որ ես
էլ ծխեմ և երբ ես հրաժարուեցայ, — բռու-
նի տուաւ ինձ, լիշատակի համար, երկու
հատ թղթի ասպետ, որ իւր ասելով ամենա-
լաւերն էին: Սիրտս տրտմեցաւ, երբ միտքս
բերի, թէ իմ բախտը այդ խեղճուկ ալևորի
ձեռքումն էր: Սակայն հէնց որ մի բառ
ասացի նրա դստեր մասին, զարմանալով տե-
սայ, որ նրա դէմքի արտայայտութիւնը բո-
լորովին փոխուեցաւ: Նա զգաստ ու լուրջ դար-
ձաւ, և նրա ճակատի դիծը ցոյց էր տա-
լիս, թէ նա մինչև անգամ այս խնդրի վրայ
էլ դժուարանում էր իւր մտքերն ամփոփել: Ես

չթաքցրի նրանից և ոչ մի բան, ինչ որ պա-
տահել էր մեր առաջին հանդիպումից սկսած
մինչև այն ժամը: Նա շարժում էր իւր գլու-
խը համակրութեան նշանով, և երբ ես խօսում
էի սիրոյս վրայ, նրա աչքերը վառւում էին և
նա նայում էր դէպի երկինք մի այնպիսի
գորովանքով, որ արդարև սրբազան վեհութիւն
էր տալիս նրա երեսին: Յետոյ ես պատմեցի
նրան իմ տնային հանգամանքները, աւելցնելով
թէ շատ կրցանակայի իմ հայրենիքը տանել
հարսիս, եթէ նա, այսինքն հայրը յօժար լի-
նէր շնորհել ինձ իւր գանձը. բայց թէ նրան
իւր սիրասուն զաւակից չըզրկելու համար՝ ես
պատրաստ էի մնալ մի քանի տարի և նոյն խօս
Բօլօնիայում: Նա բռնեց իմ ձեռքից և այնպէս
սեղմեց, որ ես զարմացայ նրա զօրութեան վրայ.
ապա թէ քաշեց ինձ դէպի ինքն և առանց
մի բառ ասելու այնքան համբուրեց ինձ, որ
վերջապէս թուլացաւ և բազկաթուռի վրայ ընկաւ:
Սակայն մի կարճ դադարից յետոյ նշան արաւ,
որ վերցնեմ իրեն, և ոտքի կանգնելով ասաց.

— Դու կըստանաս իմ գանձը, որդեակ իմ,
և ես գոհ եմ Տիրոջից, որ Նա ինձ արժանի
արաւ մինչև այս ժամն ապրելու: Ե՛կ դնանք
կնոջս մօտ և յայտնենք նրան այս լուրը: Հէնց
առաջին անգամ քեզ տեսնելիս զուշակել էի,

որ դու բարի տղայ ես. և եթէ ես տասն աղ-
ջիկ էլ ունենայի, աւելի լաւ փեսաներ չէի ուզե-
նալ նրանց համար: Բայց տես, տես թէ այդ
չար Բիչէթթան ի՞նչպէս թաքուն սիրահար է
ձարում իւր համար: Սակայն նրանք բոլորն էլ
այդպէս են. երբ որ բանը սիրոյ հասնի, էլ ոչ
մէկին չէ կարելի հաւատալ—ոչ մէկին:—Այս խօս-
քերի ժամանակ նրա դէմքի վրայ վիշտ ու
տաղնապ երեցաւ, և նա յողոց հանեց, սոսես
թէ մի բան լիջելով: Նոյն բոպէին նա ինձ կըր-
կին համբուրեց, ականջիցս քաշեց, աւազակ,
կեղծաւոր ու դաւաճան անուանեց, և թւիցս
բռնած դուրս տարաւ, առաջնորդելով գէպի
իւր կինը, որի սենեակը գտնվում էր տան միւս
կէտում:

Նախասենեակում մեր դէմ ելաւ մի սպա-
սուհի, մեծ մեծ աչքով նայեց վրաս և տի-
րուհուց թոյլտուութիւն խնդրելուց լետոյ՝ ներս
թողաւ նախ զօրավարին, ասելով թէ ինձ ըն-
ընդունելը դեռ շատ վաղ է: Այդ բանին ես
շատ ուրախացայ, թէ և սպասելն էլ շատ ծանր
էր: Ներսում խօսուած բաներից ոչ մի բառ
չէր հասնում ինձ. միայն թէ ալւուր պարոնի
ձայնը հետզհետէ սաստկանում էր, այնպիսի
հրամայական հնչումներ արձակելով, որ ես դեռ
չէի լսել նրա բերնից: Յետոյ վերստին մի եր-

կար, շտապ շշուռջ լսելի եղաւ և վերջապէս
դուռը բացուելով, սենեակից սիգաճեմ դուրս
ելաւ ծերունին, որ ասես թէ մի յաղթանակ
տարած լինէր:

—Նա քոնն է, որդեակ, ասաց նա և քո-
նրն է հաստատ: Կինս ողջունում է քեզ: Առաջ
նա ուզում էր ընդդիմանալ ինձ լիմար լի-
մար պատճառներով: Նա ունի Հռոմում մի
անմիտ քեռորդի, որ մի տարի առաջ այս-
տեղից մեկնելիս ասել էր, թէ Բիչէթթա-
յին ինձ համար պահեցէք, ես նրան կին կ'առ-
նեմ: Սակայն այդ մի դատարկ հանաք էր,
մինչդեռ ես ու դու ծանր ենք նայում գոր-
ծի վրայ, և քեզ էլ պատկանելու է իմ աղ-
ջիկը, Ամագէօ: Աջմարիտ է, հառաչեց նա,
ես շատ բան անտես եմ թողնում. մարդս որ
ծերանում է, սանձերն ընկնում են իւր ձեռքից:
Բայց կան և այնպիսի բաներ, Ամագէօ, որոնք
վերստին կարող են մինչև ատամներս վառել
ինձ կռուի համար: Ա՛յ քեզ իմ աջը. նա քո
կինը կըլինի: Այս երեկոյ մեզ մօտ եկ. դու նրան
այստեղ կըզտնես: Գրկի՛ր ինձ, որդեակ իմ, եր-
ջանիկ արա նրան. նա իւր ծեր հօրը սիրե-
լուն համար հազար անգամ արժանի է երջա-
նիկ դառնալու:

Աստիճանների վրայ էլ ինձ մի անգամ իւր

սրտին սեղմելուց յետոյ, նա թողաւ որ դնամ: Երեկոյեան նորից զալիս ես տեսայ, որ տունը սովորականից աւելի էր լուսաւորուած և արդէն նախասենեակում կանգնած էին զանազան մարդիկ, որոնք ուշադրութեամբ դիտում էին ինձ: Այլուր զօրավարը նստած էր բազկաթուռի մէջ դահլիճում, կանոնիկոսն էլ նրան հանդէպ. սակայն դօմինօի քարերը մարմարեայ սեղանի վրայ անլուս և չէին շաչում: Այժմ հօր զրկում նստած էր իւր աղջիկը, որ միանգամայն անսպասելի ու անգարդ էր. նա միայն մի նռնենու ծիլ ունէր մաղերի մէջ և այնպէս էր փարուել ծերունու վզին, որ կարծես թէ հիւրերի շրջանից քաշուելով, իւր միակ ընկերին էր ուզում ապաւինել: Ինձ նշմարելուն պէս վեր կացաւ և անշարժ սպասեց, իբրև անդրի, մինչև որ ես աջ տուի նրան: Նա արագ ակնարկեց դէպի սօփան. այնտեղ շքեղ հագուստով, թաւ թաւ մաղերը մերկ ուսերի վրայ թողած, կոյոր ու սպիտակ բազուկը կարմիր մետաքսեայ բարձին դրած՝ բազմել էր մայրը. նա անշուշտ կամենում էր իւր պայծառ տեսքով նսեմացնել օրիորդի կուսական գեղեցկութիւնը: Նրա կշտին զարձեալ ինքնիշխան միապետի վէսութեամբ նստած էր երկար կոմսը, որ հաճեցաւ զիջանել զլուխ տալու ինձ թեթև կերպով: Երբ ես իմ հարսի ա-

ջից բռնած մօտեցայ այդ երկուսին, լաւ տեսայ, որ տանտիկնոջ երեսի գոյնը մէքիչ թուել էր: Այնու ամենայնիւ նա ողջունեց ու շնորհաւորեց ինձ ամենազբաւիչ ժպիտով և թողաւ որ իւր աջը համբուրեմ. ապա թէ ինքն էլ համբոյր դրօշմեց Բիչէթթայի ճակատին: Աղջիկն իբրև անկենդան ընդունեց այդ համբոյրը: Միայն թէ նրա ձեռքի դողալն ասում էր ինձ, թէ ինչ էր զգում այդ ըոպէին:

Այժմ պէտք էր ամեն կողմից մեծարանք ընդունել, և ես զարմանում էի սիրուհուս անվրդով հաստատութեան վրայ, որով նա դիմանում էր այդ շողմութեան ակնքներին: Հայրն անդադար նայում էր մեզ վրայ ամենամեծ երջանկութեամբ: Յետոյ նրա նշան տալովը մենք նստանք պատուհանի խորշում, ուր իրար դէմ երկու աթոռ էր դրուած, իսկ ինքը սկսաւ Դօն Վիջիլիօի հետ դօմինօ խաղալ: Զուտով մենք խապառ մոռացանք, թէ ուր ենք: Մեր շուրջը հնչող շշուկից ոչ մի բան չէր հասնում մեր ականջին: Դրսում փողոցի մի կողմից դէպի միւսը քաշուած չուանի վրայ մի նսեմ լապտեր էր վառվում. բայց նրա լոյսը բաւական էր, որ ես իմ հրեշտակի աչքերի մէջ նայէի և նրա ժպտով զմայլէի:

Հիւրերն այս անգամ սովորականից ուշ դուրս

ելան: Ղամպայն բերին, և մի արքեպիսկոպոս,
որ նոյն միջոցին հովուական շրջագայութեամբ
քաղաք էր եկել, բաժակ առաջարկեց նշանուող-
ների կենացը: Սրբազան հայրն աշխատում էր
մի առանձին սէր ցոյց տալ ինձ. նա հրաւիրեց
ինձ նստել իւր կառքն և յանձն առաւ մինչև
հիւրանոցը տանել ինձ: Սակայն հէնց որ մենք
մենակ մնացինք կառքի մէջ, նրա կեղծաւոր
բարեկամութեան բուն պատճառը յայտնի եղաւ:

— Դուք կալվինական էք, հարցրեց նա ինձ:

— Այո, պատասխանեցի ես:

— Դուք այդպէս չէք մնալ, ասաց նա
մեղրակաթ ժպտով. ձեր այստեղ գտած սիրով
դուք աւելի մեծ փրկութիւն ձեռք կրբերէք:
Եկէք վաղն իմ մօտ. մենք կրթօսենք այս
մասին:

Ես դնացի նրա մօտ. սակայն մօղի չափ
անդամ թող չըտուի նրան շեղել ինձ իմ որո-
շած սահմանից: Իմ մասին ես պահանջում էի
խղճի կատարեալ ազատութիւն, նոյնը ցանկա-
լով և հարսիս համար: Իսկ մեր զաւակներին
գալով՝ բանը թողնում էի մօր կամքին, մինչև
որ նրանք կրդարդանային և իրենք կ'որոշէին
իրենց հոգու փրկութեան խնդիրը:

Նրբամիտ սրբազանն իւր յօյսն ապագայի
վրայ դնելով, առ այժմ գոհ երևցաւ իմ տրա-

մագրութիւնից: Սակայն որովհետև ինքը հե-
ռանալու էր, սուտի գործը յանձնեց մի երի-
տասարդ հովուի՝ մի վանական կրօնաւորի, որ
այն աստիճան թիւր ու կրքոտ կերպով միջա-
մտաւ, որ ես մի անպատեհ քայլ չանելու հա-
մար՝ լաւ համարեցի վերջապէս բոլորովին թող
նել նրան: Այս բանի համար շատերը վրաս
բարկացան, ինչպէս որ պարզ տեսնում էի իմ
զոքանչի մօտ հաւաքող հիւրերի դէմքից:
Բայց ես համբերում էի այս վիճակին, որով-
հետև հայրն առաջուայ պէս մտերիմ էր ինձ
հետ և տանտիկինն էլ չէր զրկում ինձ իւր
սառն բարեկամութիւնից՝ զէթ արտաքուստ:

Նոյն ինքն սիրուհիս, որից ես բնաւ չէի
թաքցրել մտքերս, հաւանեց վճռիս, թէ բոլոր
այս տեսակ պահանջները պէտք էր մերժելով
մերժել ապագային:

— Ի՞նչ են ուզում նրանք, ասաց նա: Մի-
թէ, Ամադէօ, քեզ ու ինձ համար ուրիշ դժոխք
պիտի լինի և ուրիշ երկինք: Եթէ ես արքա-
յութիւն էլ մտնելու լինիմ և դու այնտեղ չլի-
նիս, ես դուրս կրդամ միջից և չեմ հանգստա-
նալ, մինչև որ քեզ նորից չըգտնեմ:

Երբ նա այսպէս էր խօսում, երկինքը
կրկին պարզվում էր ինձ համար, և ես ոչ վտանգ
էի գուշակում, ոչ էլ բախտիս ուշանալուց եր-

կնչում: Մենք որոշեցինք հոկտեմբեր ամսին կատարել հարսանիքը: Ես դեռ յուսով էի դիմանալու մի երկու ամիս: Մի բան միայն վրդովում էր ինձ, այսինքն թէ չնայելով իմ նշանուհեյուն ծանուցադրին, մինչև այժմ ոչ քույրս էր պատասխանում ինձ, ոչ էլ փեսա: Ինչքան որ մենք իրար ճանաչում էինք, ես ոչ մի արգելք չէի սպասում նրանց կողմից իմ պսակուելուս դէմ, և նրանց լռութեան համար ուրիշ պատճառ չէի գտնում, բայց եթէ մի հիւանդութիւն և կամ որ և է աղէտ, որ նրանք երևի թէ ուզում էին թաքուն պահել ինձանից. հետևաբար որքան էլ կեանքը զուարթ ժպտար ինձ մօտիկից, բայց և այնպէս այս հոգսը օրէ օր սաստկանալով տանջում էր ինձ: Արջապէս երեք տաղնապալից շաբաթներից յետոյ տենչալի նամակը եկաւ հասաւ. գրողը միայն փեսաս էր: Նա գրում էր, թէ Ֆլանշը, այսինքն քույրս, վտանգաւոր ծնունդից յետոյ մի դժուար հիւանդութեան հանդիպելով, դեռ այնպիսի կասկածելի դրութեան մէջ է, որ տակաւին չեն յայտնել նրան իմ հարսնախօսութեան զրգուիչ լուրը, և թէ նրանք երկուսն էլ շատ մխիթարուած կըլինէին, եթէ ես ղէթ մի քանի օրով այցելութիւն անէի նրանց:

— Պէտք է որ գնաս, ասաց ինձ սիրակա-

նրս, երբ ես առանց մի բառ խօսելու տուի նրան նամակը. պէտք է որ վաղը մեկնիս այստեղից: Տեսնենք, թէ ինչպէս կըլիմանամ ես առանց քեզ: Սակայն տուն հասնես թէ չէ, իսկոյն նամակ զրիւր ինձ, և շուտ շուտ գրիր: Ո՛հ, ինչ ասես չէի տալ ես՝ քեզ ուղեկից լինելու համար. բայց այդ կարելի բան չէ: Ողջո՛յն Ֆլանշին. ասա նրան, որ ես նրան սիրում եմ, և տո՛ւր նրան այս համբույրն իւր քրոջից:

Նա ուժգին գրկեց ինձ և շրթունքս համբուրեց. այդ առաջին համբույրն էր, որ շնորհեց ինձ: Որովհետև չնայած որ ես շատ անգամ նրա հետ մենակ մնալիս՝ թէ հանաքով, թէ լրջութեամբ աղաչել էի, որ շատ խիստ չվարուի հետս, նա միշտ անողոք էր մնացել: Որքան զայրանում էի ես այդ զգուշութեան վրայ: Բայց հերիք էր, որ նա ղէթ մի բառ ասէր ինձ և ուքանչելի ժպտով մեկնէր ինձ իւր աջը, և ահա բարկութեան կամ տարակուսի նշոյն անգամ կորչում էր սրտիս միջից:

Ես հրաժեշտ առի նրանից ամենամեծ վստահութեան զգացմունքով, թէ վերադարձիս ամեն բան նոյն վիճակի մէջ կըգտնեմ, ինչպէս որ թողել էի: Ծերունի զօրավարը ի սրտէ տրտմեցաւ բարև մնայի ժամանակ և բնաւ չէր ուզում բաց թողնել ինձ իւր գրկից: Տանտիկինն

էլ այն աստիճան կարեկցութիւն յայտնեց քրոջս համար և այնպէս վարպետ խաբեց ինձ, որ ճանապարհին, անցեալ բաների վրայ մտածելիս, ես մտքով ներդողութիւն էի խնդրում նրանից, մինչդեռ առաջ կշտամբում էի նրան: Իմ իրեղէն-ների մէկ մասն ես թողի վիլլայում, որովհետեւ նշանուելու օրից սկսած այնտեղ էի բնակվում, սիրալիր զգուանք գտնելով ալեոր սպասաւորից ու մտերիմ Նինայից: Ես հաշուում էի, թէ մէկ ամսից յետոյ անշուշտ կը վերադառնամ՝ մինչև անգամ քրոջս էլ, փեսայիս էլ հետս բերելով, որպէս զի նրանք էլ ներկայ լինէին հարսանիքիս: Նինան քաղաք պիտի քաշուէր սիրականիս ընկերակցելու համար: Այսպէս ուրեմն ասես թէ ամեն բան լաւից լաւ կարգի էր բերուած, և այս բաժանումն ոչ այլ ինչ պիտի լինէր, բայց եթէ մի գոհ, որ ես մատուցանելու էի չատուածների նախանձին, յառաջ քան նրանք թոյլ տային ինձ երջանիկ լինելու:

Տանն էլ ես ամէն բան աւելի լաւ վիճակում գտայ, քան թէ երեւակայել էի իմ երկար ուղևորութեան տազնապիչ ժամերին: Բլանշըն արդէն վտանգից ազատ էր և մեր կրկին տեսակցութեան խնդրութիւնն և այն բոլոր լաւ բաները, որ ես նրան պատմում էի, կարծես թէ նրա կաղզուրմանը նպաստում էին:

Քայց և այնպէս նրան հարսանիքիս մասնակից անելու մասին մտածելն անդամ անհնարին էր՝ արդէն երեխայի պատճառով, որից նա չպիտի կարենար բաժանուիլ: Փեսայիս էլ պէտք էր տանը մնալ: Այդ միջոցին մեր առևտրական գործերն այնպիսի յաջող ընթացք էին ստացել, որ նոյն իսկ մեր երկուսի ներկայութիւնն էլ անհրաժեշտ էր: Այնու ամենայնիւ նրանք զրգում էին ինձ շուտով ճանապարհ ընկնելու, և ես լաւ տեսնում էի, որ իմ մնալն այդպիսի հանգամանքներում աւելի ծանրութիւն կը լինէր նրանց համար, քան ուրախութիւն:

Որովհետեւ թէպէտ մենք պայման էինք դրած ստէպ ստէպ իրար նամակ գրելու, և ես խօսքիս հաւատարիմ մնալով ոչ մի փոստի օր չէի փախցնում, — Բօլօնիայից մի լուր անգամ չէր գալիս: Ամբողջ շաբաթ ես շարունակ աշխատում էի իմանալ, թէ ինչ էր արդեօք դրա պատճառը. բայց երբ որ իմ փրնէվ գալուս երկրորդ շաբաթն էլ լրացաւ, և ես դարձեալ կենդանութեան նշան չըստացայ ոչ իմ սիրականից, ոչ էլ նրա տնայիններից, — այնուհետեւ մի սոսկալի տազնապ տիրեց իմ հոգուն: Ես սփուլվում էի միայն այն մտքով, որ մի հանկարծահոտ դժբախտութիւն պատահած չէր լինիլ, եթէ ոչ՝ մեր այնտեղի առևտրական ըն-

կերն անշուշտ լուր կրտար ինձ: Սակայն ո՞վ երաշխաւոր կրլինէր ինձ, թէ նա ինքն էլ բացակայ չէր, և կամ եթէ մեր նամակները կորած կամ բռնուած լինէին, նրա գրերն էլ նոյն վիճակին չէին հանդիպած:

Արջապէս ինձ պէտք էր ճանապարհ ընկնել, եթէ ոչ խելքս կրկորցնէի: Անհնարին է նկարագրել, թէ ինչ էի քաշում ես զիշեր ցերեկ կառքի մէջ ընկած յետ շտապելիս: Ես դարհուրեցայ, երբ որ քաղաքից մի մղոն հեռու, մինչ նոր շորեր հագնելու վրայ էի, դէմքըս հայելում տեսայ. ո՞վ կարող էր գուշակել, թէ այսպիսի երեսով պիտի վերադառնայի հարսիս մօտ:

Արշալոյսը դեռ նոր էր բացուել, երբ ես արագ մտայ ինձ լաւ ծանօթ փողոցի մէջ և հրամայեցի կառապանիս կանգ առնել վիլայի վանդակաւոր դրան առջև: Ես դուրս թռայ դողդոջ ծնկներով և հնչակը քաշեցի: Պէտք եղաւ սպասել փոքր ինչ, մինչև որ ծեր Փաբիօյի գլուխը աչքիս ընկնէր փոքրիկ դռնից: Նա սաստիկ վախեցաւ ինձ տեսնելիս և ժամանակ էլ չըդտնելով իւր հին բաձկոնը մերկ կրծքի վրայ կոճկելու, այնպէս շփոթուած դէպի ինձ վազեց, որ ես հեռուից արդէն դոջեցի. նա մեռել է:

Ծերունին շարժեց իւր գլուխն և խփոյն դուռը բաց արաւ: Սակայն նրա շունչն այնպէս բռնուել էր սարսափից, որ ես միայն կտոր կտոր կարողացայ բան քաղել նրա շրթերէն: Իմ գունատ երեսը նշմարելով նա կամենում էր խնայել ինձ, մինչ դեռ ոչ մի բանով չէր կարող այնպէս անգութ տանջել ինձ, ինչպէս իւր դանդաղութեամբ:

Թաքուն հնարուած բաներից շատը նա ինքն էլ հարկաւ չգիտէր, և ինչ որ գիտէր, լսած էր միայն Նինայից. սակայն ես, որ լաւ էի ճանաչում մարդկանց, նոյն բոլորին ըմբռնեցի դժոխային մեքենայութեան բոլոր գաղտնիքը:

Հէնց որ ես թողնում եմ Բօլօնիան, — այնտեղ գալիս է Հռոմից տանտիկնոջ քեռորդին, որ արդէն վաղուց յանդգնել էր յոյս դնելու հարսիս վրայ: Արդեօք նոր էին կանչել նրան, թէ նա առանց իմ բացակայութեան էլ ազատ եկած կրլինէր, — չկարողացայ երբէք ստուգել: Ողորմելի էր նրա կերպարանքը, ասաց Փաբիօն: Պէտքէս արկածներից, խաղից ու շուայտ կեանքից նա բոլորովին մաշուած էր. բայց որովհետեւ նա մի կարգինալի ազգական էր և հին տոհմից, ուստի լաւ փեսացու էր համարվում: Բիչէթթան երբէք չէր սիրել նրան և միշտ

ատել էր:—Ես բնաւ չեմ մոռանալ, շարունակեց ծերունին, թէ ինչպէս երեք տարի առաջ, Հէնց այս պարտէզում, օրիորդը մի թունդ ապտակ տուաւ այդ պարոնին, երբ նա յանդգնեց պաչ անել իւր մօրաքրոջ դստրիկին: Այն ժամանակ նա ծիծաղելով երկում արաւ այդ հարուածի վրէժը հանելու, երբ որ Քիչէթթան նրա ամուսինը կը դառնար: Հիմա՛յ բանն այն տեղ է հասել, որ նա կարող է իրադրո՞ծել իւր սպառնալիքը: Զօրաւոր մարդիկը նրա կողմն են, ինչպէս և մօրուն. և նրանք այնպիսի դժօխալին պատիժներ են սպառնացել ալւոր հօրը, թէ որ նա իւր աղջիկը մի հերետիկոսի տալու լինի, որ ինքզնի՛ ահից շուարած բոլորովին գուճ է եկել և մի բառ անգամ չէ խօսում այս գործի մասին: Բայց երբ նա տեսնում է Քիչէթթային, աչքերն արտասուքով լցվում են, և նա ամբողջ ժամերով երեխայի պէս հեկեկում է առանց մի բառ խօսելու իւր կնոջ հետ, որովհետեւ լաւ գիտէ, որ ամեն բանի բուն պատճառը Հէնց նա է:

— Իսկ Բէաթրիչէն, հարցրի ես, մինչ զայնութից արիւնս եփ էր գալիս երակներէս մէջ:

— Հա, Քիչէթթան, ասաց ծերունին: Ո՞վ կարող է հասկանալ նրան: Սկզբում, երբ նրանից պահանջել են, որ հրաժարուի կալվինա-

կան փեսայից, նա միշտ պատասխանել է: Ես ուխտել եմ Աստուծու առջև նրա ամուսինը դառնալու և եթէ ինձ սպանելու էլ լինին, հաւատարիմ կըմնամ ուխտիս:— Եւ նա չէ ուրացել իւր ուխտը, և երբ մօրուի քեռորդին նրա մօտ այցելութեան է եկել, Քիչէթթան բոլորովին սառն սրտով ասել է նրան. Ամենւին հոգ մի քաշէք, Ռիչինո: Եթէ Ամադէօն բնաւ անծանօթ էլ լինէր ինձ, ես ձեզ երբէք չէի սիրիլ: Եւ յետոյ երբ նա կամեցել է բռնել օրիորդի ձեռքից և նրան գեղեցիկ բաներ ասել, Քիչէթթան, Նինայիս ներկայութեամբ, տեղից վեր է կացել ու գոչել է. Ռիչինո, դուք մի թշուառ էակ էք, որ յանդգնում էք ձեռք տալ ձեզ չպատկանած բանին: Կորէք, ես ձեզ արհամարհում եմ:— Եւ այնուհետեւ բոլորովին չէ կամեցել տեսնել նրան: Բայց ինչպէս մեկնել, սիրելի պարոն, որ պսակը այնու ամենայնիւ կատարուելու է,— ինչպէս բացատրել, որ Քիչէթթան, Նինայի ասելովը, բնաւ արտասուք չէ թափում, ոչ մի խնդիր կամ պաղատանք չէ յայտնում ոչ հօրը, ոչ մօրունին, ոչ էլ որ և է ուրիշ մարդու, ոչ էլ դուրէն նոյն իսկ Աստուծուն: Նա հարկաւ ձեզնից նամակ չէ ստացել, ինչպէս որ դուք էլ չէք ստացել նրա զրաճները, որ ես ինքս էի փոստ տանում. ո-

բովհետեւ մեր նամակատան պարոնները երեւի թէ լաւ զիտեն պաշտօն վարել, երբ որ պէտք է լինում հարս յափշտակել օտարականի ձեռքից որ և է կարգինալի քեռորդու համար: Բայց դարմանալին այս է, թէ—ինչո՞ւ ինքն Բիչէթթան այդպէս շուտ անձնատուր եղաւ: Նա հօ չէր կարող ձեր հաւատարմութեան վրայ երկբայիլ: Նինաս ասում է, թէ նրան սպառնացել են մի վանքի մէջ փակելու, եթէ Բիչէթթան չի կարող չղաւնայ: Դիցուք՝ վանք ասածդ մեր Բիչէթթային յարմար տեղ չէ. բայց եւ կարծում եմ, որ վանք մտնելն աւելի լաւ կը լինէր նրա համար, քան թէ այդ մարդու հետ ամուսնանալը, քանի որ նա ձեզ է սիրում: Ինչպէս ասացի՝ թշուառ խելքս այս բաներին չէ հասնում, Նինաս էլ բոլորովին մոլորուած է մնացել:

Մինչ դեռ բարեսիրտ ծերունին ասում էր այդ բոլորը՝ առանց վրաս նայելու, ես միանգամայն ջարդուած ընկած էի վառարանի հանգէպ կանգնած աթոռի վրայ, ուր մենք աջ աջի տուած սէր էինք երգուել մէկ մէկու: Ես չէի կարող որ և է միտք ըմբռնել՝ այո, զգալու, սիրելու և ատելու ոյժս անգամ կարծես թէ յանկարծ կորել էր և կենդանութեան շարժումն իսկ դադարել էր մարմնիս մէջ, ինչ-

պէս որ դադարում է մի ժամացոյց, երբ նրա զսպանակը կտրվում է որ և է հարուածից: Միայն բաւական երկար ժամանակից յետոյ ես ողի առի հարցնելու, թէ երբ պիտի լինէր հարսանիքը: —Այսօր, ասաց ծերունին երկնոտ ձայնով: Ես դէպի վեր թռայ. սարսափելի վրձնաժամի մօտաւորութիւնն իմ թալուկը փառատեց:

Փաբիօն բռնեց իմ երկու ձեռքից և զարհուրելով նայեց դէմքիս: —Աստուծու սիրոյն, դոչեց նա, ինչ էք ուզում անել: Չգիտէք, թէ նրանք որքան զօրեղ են: Վստահ էք արդեօք, որ մինչև երեկոյ կենդանի կըմնաք, թէ որ այժմ փողոց դուրս գաք:

—Ես կ'երթամ այնտեղ, ասացի ես, կ'երթամ ծպտած, կըկանգնեմ այն անդգամի առջև և կ'ասեմ նրան, որ մեզնից մէկը աւելորդ է աշխարհումս: Զինուորական տտրճանակդ հօ կարգի՛ն է, Փաբիօ. ուրիշ բան պէտք չէ ինձ, թող ինձ:

—Նախ սպանեցէք, տապալեցէք ինձ ալստեղ, ասաց նա, և այնպէս պինդ սեղմեց թևս, որ չէր կարելի շուտ աղատուիլ նրա ձեռքից: —Եւ դիտէ՛ք արդեօք, աւելացրեց նա, թէ ինչ կ'ասէ մեր Բիչէթթան, երբ ձեր արարմունքն իմանալ:

— Իրաւ որ, ասացի ես, և բոլոր ոյժս դարձեալ կորաւ: Այդ ես չգիտեմ, բայց ինձ պէտք է զիտենալ, եթէ ոչ խելքս կըցնդի: Թեւ բաց թող և զլխարկս տուր. ես պիտի գնամ նրա մօտ և ջարդեմ նրա տան բոլոր դռները. ի՞նչ ուզում է թող լինի—միայն թէ նրան տեսնէի:

Սակայն ալեորը չթողաւ որ գնամ. նա կրկին նստեցրեց ինձ աթոռի վրայ և ասաց.— Դուք գիտէք, որ ոչ ոք այնքան չէ սիրում ձեզ և օրիորդին և ծերունի զօրավարին, որքան որ սիրում է ալեոր Փաբլօն: Ուստի հետեցէք իմ խորհրդին և կուրօրէն մի գլորուիք փորձանքի մէջ: Եթէ կարծում էք, թէ ձեզ թոյլ կըտան նրա մօտ մտնել, չարաչար սխալվում էք: Հարսանիքի պատճառով այժմ տունը լիքն է նոր սպասաւորներով: Նրանք դուրս կըվարեն ձեզ, եթէ դուք ուզենաք այս կերպարանքով հարսի մօտ գնալ: Լաւ է՝ ես գնամ. ինձ չեն վաճառել, թէև տանտիկինը շատ չէ սիրում ինձ: Զատ որ նեղեն, աղջկանս կանչել կըտամ, և եթէ դուք մի տոմսակ տաք, հաւատացէք, որ ես փոստից աւելի լաւ կըհասցնեմ: Նստեցէք պատուհանի մօտ և խօսոյն զրեցէք. եթէ չեմ սխալվում, մեր Յիզէթթան անպատճառ մի պատասխան կըտայ ձեզ:

Նա վազեց զրիչ ու թանաք բերելու. բայց

ես մի այնպիսի ողորմելի դրութեան մէջ էի, որ զրիչը ձեռիցս ընկնում էր, և սրտիս մէջ շառաչող փոթորկից ես իմ յատուկ խօսքերն անգամ չէի կարողանում հասկանալ:

— Բաւական է, ասաց ալեորը. շատ խօսքեր հարկաւոր չեն.— հերիք է, եթէ իմանայ, որ դուք այստեղ էք: Եթէ այդ իմանալուց յետոյ էլ նա ուզենայ պսակուիլ, հարիւր նամակ էլ որ գրէք, աւելորդ կըլինի:

Այս ասելով նա գնաց: Սակայն դեռ չհեռացած՝ նա ինձ երգում անել տուաւ, որ ես թաքնուած կըմնամ ամալի տան մէջ և միայն նրա առջև կըբանամ դուռը: Այդ միջոցին արևն արդէն ծագել էր: Ծերունին նորից յետ դալով գինի և հաց բերաւ ինձ, որ կաղդուրուիմ: Յետոյ ես մենակ մնացի տան դերեզմանային լուծեան մէջ:

Ինձ անհնարին էր անշարժ մնալ մի տեղում: Ես պարտէզ մտայ. կամենում էի տեսնել այն նարնջենին, որի պտուղները նա քաղել էր ինձ համար,—այն նռնենին, որի ոստը սիրոյ առաջին նշան էր եղել ինձ համար: Ամեն տեղ ես տեսնում էի նրա պատկերը, և որքան նա աւելի էր կենդանանում աչքիս առջև, այնքան աւելի դժուարանում էի հաւատալ, որ նա ինձ մոռացած լինէր: Թէև ես բոլորովին յոգ-

նած էի զիշերուայ ճանապարհից, այնու ամենայնիւ ոչ զինին մօտեցրի բերնիս, ոչ էլ հացը. ես միայն մի նարնջի հիւթ քամեցի ագահ շրթունքով և փոքր ինչ զովացայ, ասես թէ այդ հիւթի հետ քաջութիւն ու յօս ներշնչեցի: Յետոյ բարձրացայ տան աստիճաններով և մէջէ մէջ անցայ բոլոր սրահներից: Նրա փոքրիկ սենեակում դեռ ամեն բան նոյն դրութեան մէջ էր, ինչպէս որ նա թողել էր. զիրքըն էլ բաց էր մնացել այն երեսի վրայ, որ կարդացել էր վերջին անգամ: Ես սկսայ կարդալ նոյն երեսի շարունակութիւնը. դրանք Պետրարկայի երգերն էին. նրանց քաղցր դաշնակը ամոքեց ու հովացրեց հոգիս: Ես հանեցի պատշգամբի վրայ նրա փոքրիկ եղեգնեայ նրստարանն և շարունակեցի կարդալ, ամեն մի տունից յետոյ դէպի փողոցը նայելով, որ տեսնեմ, թէ լրաբերը չէ՞ր գալիս: Հետզհետէ ես հանգստացայ և սիրտ առի:

Այնու ամենայնիւ ես շանթահարի պէս վեր թռայ աթոռից, երբ նշմարեցի ծերուկին դրան առջև:— Ի՞նչ ես բերում, գոչեցի ես դէպի նա: Սակայն նրա վշտազին դէմքից արդէն երևում էր բանի էութիւնը: Ես երերուն անդամներով վայր վազեցի աստիճաններից նրան դիմաւորելու:— Ինքներդ կարդացէ՛ք, ասաց նա.

գուցէ դուք աւելի լաւ հասկանաք, թէ ի՞նչ է նրա միտքը:

Ես խլեցի նրա ձեռքից բաց տոմսակը, որի վրայ Բէաթրիչէն շտապ շտապ հետևեալ բռներն էր գրել մատիտով. «Յաւիտեան սիրելիս — ինչ որ լինելու է, պիտի լինի: Մի հետևիր փոխելու նրան, այլ հաւատացիր ինձ. ես միայն քեզ եմ պատկանում: Դու ամեն բան կ'իմանաս, երբ որ մենք վերստին իրար տեսնենք՝ թերևս շուտով. բայց երբ էլ լինէր այդ տեսակցութիւնը, ես միշտ քոնը կըմնամ»:— Եւ ապա տոմսակի լուսանցքում. «Թաքուն պահիր քեզ. ամեն բան կորած է, թէ որ դու աչքի ընկնիս»:

Մինչ ես պշնած նայում էի այդ սակաւ տողերի վրայ, ծերունին պատմում էր ինձ, թէ չէր յաջողել տեսնել Բէաթրիչէին. միջնորդը Նինան է եղել, բայց թէ սրանից էլ միայն այն է իմացել, թէ սինիօրինան գրեթէ չէ զարմացել իմ վերադարձի վրայ:— Ես նրան վաղուց սպասում էի, ասել է նա: Յետոյ, երբ որ ներս է մտել աղախինը հարսի շորերը բերելով, նա պատուհանի մօտ կանգնած գրել է այս տոմսակը և խնդրել Նինային՝ ասելու հօրը, որ նա խորին լուռութիւն պահպանէ և իմ վրայ ամենամեծ խնամք տանէ: Ապա թէ բոլորովին

Հանդարտ սրտով սկսել է քակել իւր մագերնս
և հրամայել է, որ հիւսեն պսակի համար:
Նինայի ասելով թէաթրիչէն տոմսակը գրելիս
այնպէս հանգիստ է եղել, ինչպէս որ հանգիստ
է անտանելի ցաւերին դիմանալու անկարող
մարդը, որ պատրաստ է մեռնել և մեռնելիս
կամենում է թղթին դրոշմել իւր վերջին կամ-
քը: Նինան միշտ կարծում է եղել, թէ շատ
լաւ է ճանաչում նրան. բայց թէ այժմ թէաթ-
րիչէն երկնային Տեսչութեան պէս մի անքննե-
լի բան էր դարձել նրա համար:

Հապա Լէս, Լէս որ երեւակայում էի, թէ ա-
մենքից լաւ էի ճանաչում նրան,— ինչ հաս-
կացայ ես նրա բառերը հարիւր անգամ կար-
դալիս: Եթէ նա չէր ուզում ինձնից զատ ո՞ր և
է մարդու պատկանել, ինչո՞ւ ուրեմն չփախաւ
ինձ մօտ, ինչո՞ւ չորոշեց ո՞ր և է վանք մտնել,
մինչև որ ես հնար գտնէի նրան փրկելու: Ին-
չո՞ւ ամենայանդուզն միջոցներն անգամ աւե-
լի դիւրին ու բնական չեղեցան նրան, քան
թէ այդ հլու հնազանդութիւնը մի բռնի վի-
ճակի, մի կապանքի, որ միայն մահը կարող
էր խզել:

Բայց և այնպէս տոմսակի պարզ խօսքերի
մէջ կ'օր մի բան, որ ինձ սիրտ էր տալիս,
երբ որ ես վհատելու վրայ էի, և իսկոյն մեղ-

մացնում հոգիս, Հէնց որ յուսահատութեան ու
զայրութեան նզովք էր մօտենում շրթունքիս:
Ես մինչև անդամ կարողացայ քնել մի երկու
ժամ և յետոյ փոքր ինչ բան ուտել, որ պատ-
րաստել էր իմ հաւատարիմ խնամարկուն: Մենք
չէինք խօսում. միայն թէ պսակի ժամը հա-
սաւ թէ չէ, մենք վիճեցինք իրար հետ: Ես
պնդում էի, թէ կամենում եմ անպատճառ
այնտեղ լինել. նա ինձ սաստիկ ընդդիմանում
էր: Վերջ ի վերջոյ իմ անդրդուելի հաստա-
տութիւնը տեսնելով, նա ինքն օգնեց ինձ իւր
շորերով ծպտուելու և հազցրեց ճակատիս մի
տրորուած յարդի գլխարկ, որ սովոր էր ինքը
հագնել պարտէզի մէջ աշխատելիս:— Բայց Լէս
էլ ձեզ հետ կ'երթամ, պարոն Սմագէօ, ասաց
նա: Գուցէ հարկաւոր լինի բռնել ձեր ձեռքը,
եթէ դուք խելքներդ թուցնելու լինիք:

Գուցէ նա իրաւունք ունէր այդպէս ասե-
լու: Սակայն երբ մենք հասանք եկեղեցին,
հարսանիքի հիւրերն ու պսակուող զոյգն ար-
դէն ներս էին մտել և բազմութիւնն այնպէս
խուռն էր, որ մարդիկ իրար հրելով կանգնած
էին մինչև լայն հրապարակը՝ հարսն ու փե-
սայի դուրս գալը գէթ մի անգամ տեսնելու
համար: Ես դառն կերպով կշտամբեցի Փաբիօ-
յին, որ նա խաբել էր ինձ պսակադրութեան

ժամի մասին. նա կամակոր արդարանում էր կրկնելով, թէ, ինչ որ լսել էր, այն էր ասել: Այսպէս մենք կանգնած էինք ամբողջում և զանգակների հնչիւնն այն աստիճան ախորժ էր ազդում իմ վրայ, որ ես նորից թմբեցայ, մինչ որ յանկարծ լսելի եղաւ թէ—Ահա գալիս են: Ես անշուտ վայր կրնկնէի, եթէ Փաբլօն ինձ չըբռնէր: Այնու ամենայնիւ աչքերս հաստատ ուղղել էի եկեղեցու բարձր դրան վրայ, որտեղից նա պիտի դուրս գար: Եւ ահա իրօք դուրս եկաւ նա, և զարմանք է, որ ես կարողացայ համբերել նրա տեսքին, — որ այդ տեսքն մինչև անգամ հանգստութիւն տուաւ ինձ, թէև նա գալիս էր փեսայի կողքից քայլելով: Փեսան Փաբլօյի նկարագրածին յար և նման մի մարդ էր, որին ես արդարեւ կսրող էի կռուփիս մէկ հարուածով տապալել. նրա թօշնած դէմքի վրայ մի այնպիսի ժպիտ էր խաղում, որից արիւնս եռ էր գալիս: Նա յաղթական հպարտութեամբ ողջունում էր աջ ու ձախ, իւր գորշ ընչացքը վտիտ շրթունքի վրայ դրստելով: Իսկ հարսը, ընդհակառակն, ժողովրդի միջից անցնելիս՝ գնում էր խորհրդաւոր երեսով, հանգիստ յառաջ շեշտուած աչքերով, որոնք ոչ ոքի վրայ չէին նայում: Մի մանուկ փունջ տուաւ նրան: Նա ընդունեց փունջն ու համ-

բուրեց մանկան, և ես տեսայ մինչև անգամ, որ նա ժպտաց այդ միջոցին: Եթէ ես հեռու կանգնած չլինէի և կողքիս Փաբլօն չըգտնուէր, այն ժպիտը նշմարելիս ես կը ճեղքէի բաղմութիւնն և գոռալով կըհարցնէի նրան, թէ ինչպէս է կարողանում ժպտիլ այս օր: Սակայն տեսարանն աւելի շուտ անհետացաւ, քան որ ես պատմում եմ: Նրանք կառք նստան և արագ մեկնեցան: Նրանց ետևից գնացին նախ ծնողները—իմ խեղճ ծերունի զօրավարը բոլորովին գուճ էր եկել իւր գոռոգ նորատի կնոջ կողքին,—յետոյ հիւրերն և բոլոր այն բարձրատիճան եկեղեցականները, որոնք միշտ ազատ մուտք ունէին նրանց տանը:—Պսակ կատարողը ինքն արքեպիսկոպոսն էր, ասում էին կանայք իմ կշտին: Աղջիկն առաջ չէ ուզում եղել փեսային, բայց սրբազան հայրը խրատել է, որ գնայ: Իսկ այն միւսի մասին, որ կալվինական է, էլ ոչինչ չէ լսվում:—Հա, հա, աւելցրեց մի ուրիշ կին, լսել եմ, թէ նրա քոյրը մեռել է. այդ լաւ պատիժ է նրա համար, որ չէ ուղեցել յետ դառնալ իւր անօրէն հաւատից:—Եւ այս տիմար բարբաջանքը լսվում էր ամբողջ հրապարակում: Փաբլօն քաշեց հանեց ինձ այն տեղից և հեռաւոր պտոյտներով յետ տարաւ դէպի վիլլան: Թողի անել, ինչ որ ուզում էր.

իմ դօրուծիւնը հատել էր. ես մի քնաշըջիկ մարդու պէս անզգայ էի դարձել:

Դեռ այժմ էլ, անցեալը մտաբերելիս, ես չեմ կտրենում հասկանալ, թէ ինչպէս դիմացայ այն օրը: Սովորաբար սաստիկ փոթորկուող բնաւորութիւնս այնպէս զսպուել էր մարմնիս յոգնութիւնից և իմ անքուն ուղեւորութիւնից ժընէվից մինչև այնտեղ, որ ես ամենասոսկալի բանն անգամ բռն չանզգայութեամբ կրեցի: Երբ տուն հասայ, ես տատանում էի: Փաբիօն ստիպեց ինձ մի քանի բաժակ գինի խմել մինը միւսի ետեւից. դրանք այնպէս ազդեցին, որ ես ուշաթափ վայր ընկայ:

Երբ որ ուշքս յետ եկաւ, արդէն զիշեր էր: Երկար մտածեցի իմանալու համար, թէ ո՛ւր էի և ի՛նչ էի քաշել: Պարզ երկինքը ներս էր նայում դրան բարձր ապակիներից և լուսնի մեղմիկ լոյսն երեւում էր Բէաթրիչէի մօր պատկերի վրայ, որ ասես թէ վշտահար ցած էր նայում անկողնիս վրայ: Ապա թէ հասկացայ, թէ ի՛նչ գիշեր էր այն գիշերն և ի՛նչ խորհուրդ ունէին կեանքիս համար այն ժամերը: Սրտումս ուժգին մըրիկ բարձրացաւ, մի դառն տանջանք, որից խելքս թռչելու վրա էր, Ես գոռացի, և ձայնս ամալի տան

մէջ արձագանգ տալով՝ զարհուրանք պատճառեց ինձ: Յետոյ ես ընկայ սրահի սառն սալայատակի վրայ և երեսս տափին տուած՝ մահերս քաղելով թաւալվում էի, կարծես թէ կամենալով, որ մարմնիս լլկանքը յաղթէին սիրտս պատառող վշտերին: Իմ առջև ամեն բան մթնել էր աչքերիս արտասուքից, որոնք կաթիլ կաթիլ հոսում էին նոր վերքի արեան պէս, թէև ես լաց լինելու չէի զգում: Այսպէս դազանաբար մոլեգնելիս ես յօժար էի մինչև անգամ մարդ լինելուցս հրաժարուիլ, միայն թէ կարողանայի դրա փոխարէն անզիտակցութիւն ձեռք բերել: Ի՛նչ միտք էլ ծագէր զլիւումս, ես ուժգին յետ էի քշում դէպի իմ մէջ շառաչող կատաղի յորձանքը: Ես ուրիշ ոչինչ չէի ուզում զգալ ու մտածել, բայց եթէ այս ամենադժնդակ բանը, թէ նոյն ըոպէին, իմ գանձը մէկ ուրիշի ձեռքումն էր: Այս միտքը մի թունաւոր սուսերի պէս ես միշտ նոր ի նորոյ մխում էի սրտիս մէջ, որպէս զի և՛ս աւելի արիւն քամուէր նրանից: Եւ երբ բոլոր անդամներս ու զգայարաններս մինչի մահ լրկուեցան, ինքնաճարակ մոլեգնութիւնս սկսաւ մարիլ,—եւ փոշու մէջ ընկած՝ զգացի, որ քունքս զովանում էր քարայատակի պաղութիւնից և արտասուքս դադարում էր թափուելուց

Վերջապէս ես այնքան ոգի առի, որ կարողացայ վեր կենալ, և դանդաջելով պարտէզ գնացի: Այնտեղ շատրուանի ջրով մաքրեցի երեսիս արտասուքն ու փոշին և կուշտ կուշտ խմեցի այդ ջրից, որ արիւնս հովանայ:

Այժմ կարող էի նաև մտածել, թէ ինչ կար անելու: Սակայն որքան էլ մտածում էի, մի որոշ վճիռ չէի գտնում. միայն թէ հաստատ կամենում էի առաւօտեան մի նամակ գրել նրան և աղաչել, որ գոնէ ազատէր ինձ այս սրտամաշ կասկածներից և բոլորովին կտրէր այն կապը, որով կապուած էի իւր հետ: Նրա տոմսակի բառերը վերստին միտքս ընկան: Սակայն ինչ օգուտ, երբ ես ինքս էի աչքովս տեսել նրա դուրս գալն եկեղեցուց և ամբողջ օրն ու գիշերուալ կէսը այսպէս սգաւոր անցկացրել:

Կէս գիշերուալ ժամից յետոյ, երբ լուսինն արդէն ծածկուել էր, ես չկարողացայ այլ ևս մնալ ահարկու ամայութեան մէջ և վերադարձայ դէպի ներս: Այնտեղ մոմ վառեցի և դրի կրակարանի քիւլի վրայ: Յետոյ յառաջ քաշեցի մի աթոռ և գրպանիցս Գանտէի *) գրքոյկը հանելով, խորասուզուեցայ նրա «Գոթիքի» ամենամուլթ վիհերի մէջ:

*) Երևելի իտալական բանաստեղծ (1265—1 21): „Գոթիքը“ նրա „Աստուածային կոմէդիայի“ մի մասն է: Գ. Թարգմ.

Գուցէ մի ժամի չափ այսպէս նստած կըլինէի, երբ յանկարծ մի ձայն լսեցի պարտէզից և ասես թէ դրսի դրան փականքի մէջ մի բանալիք ճռնչեց: Մագերս փուշ փուշ կանգնեցան. հէնց առաջին սոսկումից ես իրաւ երևակայեցի, թէ խեղճ սիրուհիս ինքն իրին սպանել էր և նրա անհանգիստ ոգին գալիս է արիւնս ծծելու: Բայց նոյն ըոպէին ոյժս հաւաքելով ես վեր կացայ և աւելի ուշադիր աւանջ դրի գիշերային խաւարի մէջ: Վանդաւաւոր դուռը շաչեց, յետոյ աւազի վրայ քայլեր լսուեցան. միւս վայրկենում սրահի դրան կոթին մի ձեռք դիպաւ, դուռը բացուեցաւ, և շեմքի վրայ կանգ առաւ սև թիկնոցով փաթաթուած մի պատանեկան երևոյթ: Հէնց որ նա իւր գլխարկը յետ ձգեց, ես նրան ճանաչեցի: Մենք երկուսս էլ մի գոչիւն արձակեցինք և մէկ մէկու դէմ սլանալով փարուեցանք զըրկախառն, ասես թէ մեր կուրծքերն ու շըրթունքը էլ երբէք զատուելու չէին իրարուց:

Վերջապէս նա արձակեց իրեն իմ զրկից և երկար ժամանակ արտասուափայլ աչքերով լուիկ իմ վրայ նայելուց յետոյ, ասաց.

— Ինչպէս գունատ ես դու: Այս բոլոր վշտերն ես եմ քեզ պատճառել: Բայց ահա ամեն բան վերջացաւ: Խօսքս պահեցի. ես քո

կինն եմ, և ոչ թէ ուրիշ մարդու, թէև այս պաճառով կորչելու լինիմ թէ այս և թէ միւս աշխարհում: Ո՛վ Ամադէօ, ինչո՞ւ անքան չար են մարդիկ. ինչո՞ւ են նրանք ցեխ ձգում ամեն մաքուր բանի վրայ և հայհոյում ամեն տեսակ սրբութիւն: Ինչո՞ւ են ստիպում մեզ խաբեբայ լինել Աստծու առջև, «այո՛» ասել շըրթունքով, մինչ դեռ «ո՛չ» է գոռում մեր սիրտը: Նրանք այն տեղ հասցրին ինձ, որ ես ստիպուեցայ երկու մեղքից մինն ընտրել—կամ անձնատուր լինել այն մարդուն, որին ատում եմ, և կամ գիշերուայ գողի նման թաքուն սողալ դէպի քեզ, որ երբէք ինձ պատկանելու չես աշխարհիս առջև: Բայց, Ամադէօ, չէ՞ որ Աստուած ուրիշ չափով է չափում, քան թէ այդ շահասէր մարդիկը: Նա չի ցանկալ, որ ես ուխտագրուծ լինիմ քո առջև, կարող էլ չէ կամենալ, որ մենք կորչինք—ես մի վաճառի մէջ թաղուած, իսկ դու անսէր, անսպասելի և միայնակ այս աշխարհում: Նա քեզ ստեղծել է ինձ համար, ինձ—քեզ համար: Գէ ան ինձ, ես քեզ եմ պատկանում: Միւսը մատով անգամ չէ յանդգնել ինձ դիպչելու. Երբ որ մեզ մեռալ թողին, ես նրան ասացի: Եթէ դուք փորձէք այսօր կամ երբ և իցէ մօտենալ ինձ, ես կըստանամ ինքս ինձ: Որովհետև ես երգում եմ

արել Աստուծուն, հէնց նոյն ժամին մեռնելու, երբ դուք համարձակուիք կարծելու, թէ ո՛ր և իրաւունք ունիք իմ վեայ: Այս բոլորը ես դեռ առաջուց ասել էի ձեզ. այնու ամենայնիւ դուք ձեր կամքը կատարեցիք: Այժմ ես եմ ուզում իմ կամքը կատարել—Եւ այս ասելով թողի նրան ու փակուեցայ սենեակիս մէջ, մինչև ամենքը քնեցին: Յետոյ Նինան օգնեց ինձ այս սղամարդու շորերը հագնել,—և ահա ես այս տեղ եմ: Ո՛հ, Ամադէօ, քեզ պատկանելու երջանկութիւնս չափազանց կըլինէր, եթէ ես դրան կռուով ու վտանգով ձեռք բերած չլինէի:

Նա փաթաթութեցաւ իմ վզին և թաքցրեց ուսիս վրայ իւր բորբոքուն երեսը: Նրա սրտի բոլոր կրակն ու տենչը, որ կուսական հպարտութեամբ զսպել էր մեր նշանտուքի շաբաթներում և մի ականարկով անգամ չէր մատնել ինձ, այժմ բոցաշունչ հոսանքով դուրս թռաւ ու վառուեցաւ իմ պտոյտ եկող գլխի վրայ:

Երբ որ մենք վերստին խորհելու ու զրուցելու կարողութիւն ստացանք, նա պատմեց ինձ ամեն բան, ինչ որ պատահել էր չէր բաժանուելուց յետոյ — խորթ մօր որոգայթները, հօր ապիկար փորձերը՝ ինքն իրեն և իւր զաւակին հղօր եկեղեցականների դէմ պաշտ-

պանելու, վերջապէս և իւր հաստատուն ճշմարտասիրութիւնը, որով ի դուր ջանացել էր ամաչեցնել ու զինաթափ անել թշնամիներին: — Երբ որ տեսայ, ասաց նա, — որ էլ ոչ ոք օգնելու չէ ինձ, որ ինձ անողորմ կերպով պիտի խլեն հօրս ձեռքից և մի հեռաւոր վանքի մէջ փակեն, որտեղից մի զիւր անգամ չպիտի կարողանայի հասցնել քեզ, — յանկարծ որոշեցի հնազանդ երևնալ և այսպիսով փրկել ինձ քեզ համար: Նրանք զիտէին այդ և կամեցան, որ այդպէս լինի: Վերջապէս նրանց համար կարևոր բանը միայն լոկ արտաքին չաղթութիւնն է: Թէև դրանով հոգիս էլ կորչելու լինէր, նրանց ինչ փութ: Արդեօք նրանք գէթ մի անգամ յանդիմանութիւն արին խեղճ հօրս անունը կրող կնոջը, որ ազատ ընթացք է տալիս իւր տարփանքին: Նրանք ամենքն էլ արտաքին ձևի ստրուկ են, որովհետև չեն կարող հանդուրժել ճշմարտութեան, որ նրանց ամօթ պիտի բերէ: Ո՛հ Ամաղէօ, ես հարիւր անգամ կամեցայ գէպի քեզ փախչել և պարզ խոստովանել աշխարհիս առջև, թէ ես քո ամուսինն եմ և լինելու եմ յաւիտեան: Բայց դու չգիտես, թէ որքան զօրեղ են նրանք: Թէ որ մենք այժմ էլ փախչելու լինինք, օր ու զիշեր արշաւելով, նրանք մեր ետևից կը հասնեն և

անշուշտ կը սպանեն քեզ: Իսկ խեղճ հայրիկս: Նա չի դիմանալ առանց ինձ, մանաւանդ այս կերպ բաժնուելով ինձանից: Սակայն մի տրտմիր. այժմ մենք իրար ենք պատկանում, և այդ միմացողները մեզ հաւատարիմ են: Ներքիւր, որ դեռ առաւօտեան չըզրեցի քեզ, թէ գալու եմ: Ես չգիտէի, թէ արդեօք գալու հնար կը գտնէի և թէ արդեօք չէր մորթիլ ինձ այն թշուառը, եթէ հրաժարուէի իմ վրայ տէր ճանաչել նրան: Եւ եթէ գալս խափանուէր, միթէ այնուհետև դու աւելի սաստիկ չէիր մաշուիլ, քան թէ անստուգութեան մէջ մնալով, ուր դու դոնէ մի վկայութիւն ունէիր ինձնից, թէ ես միմիայն քեզ եմ պատկանելու: Այժմ ես ամեն զիշեր քեզ մօտ կը գամ. այդ մեջոցին Նինան իմ բացակայութիւնը ծածկելու համար ննջարանում կը մնայ. դռնապանն էլ իւր տիրոջն ատող և քեզ մինչև մահ հաւատարիմ քաջ մարդ է:

Եւ նկատեցի, որ իմ երջանկութեան մէջ անգամ, — երջանկութեան, որովհետև իմ կնոջը բռնած ունէի գողումս, — հանդարտ ու լուրջ էի նստած:

— Ի՞նչ ունիս, ասաց նա ինձ. ինչո՞ւ ես տրտում:

— Որովհետև մենք ստիպուած ենք գողա-

նալ այն, ինչ որ մերն է սուրբ իրաւունքով,—
ստիպուած ենք թաքելի գիշերային ծածկու-
թեան մէջ, ասես թէ յանցանք լինէր մեր ուխ-
տին հաւատարիմ մնալը:

— Մի մտածիր այդ մասին, ասաց նա,
ճակատս շփելով. գալու բաներն ո՛վ կարող է
գուշակել: Մեզ համար ոչինչ ստույգ չէ, բայց
եթէ այս ժամն ու մեր սիրտը: Ինչո՞ւ գո՛չ չը-
լինինք Աստծուց, որ Նա այսպէս է տնօրինել:
Ե՛կ, ես չեմ ուզում սիրուհու նման ձեռքերս
ծալած նստել և թողնել, որ ուրիշները հոգ
տանեն քո մասին: Գուհարկաւ քաղցած ես.
եւ էլ ամբողջ օր ու գիշեր բան չեմ դրել բե-
րանս: Ես հօ գիտեմ, թէ ո՞ր տեղ են Փաբիօյի
պաշարները: Թո՛ղ սիրելիս, որ վեր կենամ գլը-
կիցդ: Տես, մի այնպիսի հարսանեկան խնճուք
սարքեմ, որ երեկուանից աւելի գուարճալի լի-
նի, ուր գինու ամեն մի կաթիլը ճիշդ լեղի էր
խեղճ հօրս համար:

Նա վեր թռաւ ու վաղեց դէպի մառանն
ու պահարանը: Նոյն միջոցին եւ մի սեղան
դրի սենեակի մէջ տեղն և փոշոտ ջահերի բո-
լոր մոմերը վառեցի: Ամաններ ու բաժակներ
բերելով յետ դալիս նա մի գուարթ բացազան-
ջութեամբ կանգ առաւ շեմքի վրայ: Յե-
տոյ շտապեց սեղան ձգել և ինքն իւր ձեռ-

քով մի ծանր շիշից մեր բաժակները լքցրեց:
— Ե՛կ, գոչեց նա, խմե՛նք մեր կենացը:
Եթէ քոյրդ էլ այս տեղ լինէր, էլ ուրիշ հիւր
չէի ուզիլ:

Նա քամեց իւր բաժակն և սկսաւ հարկել
ինձ, ամանիս մէջ ձիթապտուղ ու միս դնելով,
հաց կտրելով և իբրեւ մի հալթիկ գուրգուրա-
լով, որ ուտեմ: Նրա սիրուն եւ ամեն բանից
ճաշակեցի, թէ և ախորժակ չունէի: Նա ինքն
էլ միայն կերակուրների համն էր տեսնում,
մինչև եւ կշտացրի նրան, իբրեւ մի երեխայի,
սառն խորտիկների ամենաքնքուշ կտորները
բերնին բռնելով: Նա ճիծաղելով բաց էր ա-
նում շրթունքն և թոյլ էր տալիս, որ ինչ-
պէս ուզեմ, այնպէս անեմ:

— Արդէն կուշտ եմ, ասաց նա և վերկա-
ցաւ: Հիմայ եւ հոգ կըտանեմ, որ դու մի ա-
ւելի լաւ անկողին ստանաս, քան թէ այդ յա-
տակի վրայ փռուած մահիճը: Այսպիսի բաների
մասին Փաբիօն ի հարկէ չէ մտածում. նրա
պէս հին զինուորի համար թէ խշտիք թէ
փետրի դօշակ—բոլորը մին է: Հարկաւ լաւ
կըլինէր, որ դու քնէիր վերևի սենեակում, որ
իմ առաջատուն է, քան թէ այստեղ, ուր կա-
րող էին տեսնել քեզ ու մատնել:

Մոմերը մարեցինք, և նա թւիս վրայ

Հենուելով տարաւ ինձ դէպի իւր վերի սենեակը: Ֆաբիօյի ննջարանի մօտից անցնելիս ես կանգ առի ականջ դնելու — արդեօք նա քնած էր թէ ոչ:

— Հանդիստ կաց, շշնջեց Ռիչէթթան. իմ այստեղ լինելս նա գիտէ: Մի ժամ առաջ, երբ գնացել էի գինի բերելու, նա Հանդիպեց ինձ. նա զայիս էր պարտէզից, ուր միւրգ էր քաղել մեր Հարսանեաց սեղանի Համար: Խեղճուկը լաց եղաւ ինձ տեսնելիս ու սրտազին գործով ձեռքս Համբուրեց: Այժմ նա չի երևիլ և մեզ արդելք չի լինիլ:

Առաւօտը դեռ չէր լուսացել, երբ Ռէաթրիչէն ինքը լիշեցրեց ինձ, թէ արդէն բաժանուելու ժամանակ է: Ես խնդրեցի թող տալ ինձ որ ուղեկցեմ նրան դէպի քաղաք, և նա թոյլ տուաւ, տեսնելով իմ ծպտեալ շորերը, որ դեռ երէկ Հաղել էի դուրս դնալու յանդգնելիս: Նա էլ քաշեց ճակատի վրայ իւր լայն զլխարկն և փաթաթուեցաւ թիկնոցով. աչուհետեւ մենք դուրս ելանք վանդակաւոր դրնից և դիմեցինք դէպի քաղաքը: Փողոցներում ոչ մարդ կար, ոչ էլ լոյս էր երևում. միայն կապուտակ երկնքում փայլում էր արուսեակն և զովարար քամի փչում: Ամբողջ ճանապարհին մենք մի բառ անգամ չասացինք: Սիրտս ճնշուած էր. նա

էլ կարծես թէ միայն այժմ էր զգացել մեր վիճակի անբնական լինելը, այժմ, երբ որ զատուելու էինք իրարուց: Իւր տան առաջ, դռնապանին նշան տալուց առաջ, նա երկար ժամանակ արտասուք թափելով սեղմեց ինձ իւր սրտին և ասաց. Մինչև վաղը: Յետոյ վիզս արձակեց և արագ ներս սպրդեց կիսաբաց դռնով. իսկ ես մենակ մնացի խաւարում:

Մի դառն զգացմունք տիրեց ինձ: Ուրեմն ես դարձեալ պիտի նրան բաց թողնէի ձեռքիցս, նրան, որ իմն էր, որ կամենում էր միայն ինձ պատկանիլ, — թողնէի մտնել մի օտար տուն, որի դռները յաւիտեան պիտի փակ մնային իմ առջև: Ես պիտի կանգնած մնայի այս շեմքի վրայ և եթէ յանկարծ տանտէրը դուրս գար, գողի նման թափ կենայի անկիւնի ետև: Եւ ինչով պիտի վերջանար այս բոլորը. ինչպէս պիտի դիմանայի այս տեսակ լարճուն շաւիղներով անցնող կեանքիս: Միթէ կարելի էր բախտ Համարել մի բան, որ պիտի ամենօրեայ տանջանքով ու չարչարանքով ձեռք բերուէր:

Ես դեռ վիլլան չէի հասել, որ այս անտանելի վիճակին վերջ տալու որոշումս անդրդուելի արմատ բռնեց մտքիս մէջ: Սիրտս իսկույն թեթեւացաւ, և միայն այժմ, մինչ անց էի կենում արշալուսի մէջով պառած ամայի

փողոցներով,— միայն այժմ ես կարողացայ ու-
րախանալ բախտիս վրայ և կշռել ամեն բան,
ինչ որ պետք էր անել, որպէս զի այլ ևս եր-
բէք չփախցնեմ նրան իմ ձեռքից: Ես արդէն
պարտէզում զբաղուած գտայ ծերունուն և իս-
կոյն յայտնեցի նրան իմ միտքը: Թէև նա
գործը ինձնից աւելի ծանր քննեց, այնու ամե-
նայնիւ վերջապէս յանձն առաւ կատարել, ինչ
որ ես պահանջում էի նրանից— և պահանջածս
թեթեւ զոհ չէր նրա հասակում, քանի որ մա-
նաւանդ նինայից էլ պիտի բաժնուէր: Սակայն
այնտեղ, ուր բանը գալիս էր Բիչէթթային,
նա չունէր ազատ կամք:

Այնուհետև ամբողջ օրը մենք անցկացրինք
պատրաստութիւն տեսնելով և ես շատ անգամ
առիթ ունեցայ զարմանալու հին գօրականի
ուշիմուտեան վրայ: Կէսօրից յետոյ ես քնեցի:

Գիշերուայ տասներորդ ժամից առաջ ես
արդէն ոպասելով կանգնած էի քաղաքի դրան-
մօտ, որտեղից անցնելու էր Բէաթրիչէն: Մենք
պայմանագիր չէինք եղած, որ ես այնտեղ պի-
տի սպասէի նրան. ուստի երբ ես դարանից
դուրս ելայ և մեղմիւ նրա անունը տուի, նա
սաստիկ զարհուրեց: Ես իսկոյն գլխարկս հա-
նեցի, նա ճանաչեց ինձ և վերաբերելի տակից
պարզեց ինձ իւր աջը, որ դեռ դողում էր, և

այդպէս մենք յառաջ գնացինք, լռիկ իրար
ակնարկելով, որովհետև մեր կողքով անցնում
էին դեռ քաղաք վերադարձող զանազան մար-
դիկ, որոնք կարող էին կասկածի գալ, եթէ
յանկարծ տղամարդու լայն գլխարկի տակից մի
քնքուշ ձայն դուրս հնչէր: Բէաթրիչէի լեզուն
միայն պարտէզի լուսաւոր սրահին հասնե-
լուց յետոյ բացուեցաւ: Նա պատմեց ինձ, թէ
հալումաշ սրտով էր անցկացրել այն երկար ու
տաղտկալի օրը.— թէ Քիչինօն շատ սառն էր
ցոյց տուել իրեն, թերևս յուսալով, որ այդ
կերպով կարող կըլինէր ընկճել նրան ու ստի-
պել որ զիջանի.— թէ նա մի երջանիկ նօրատի
ամուսին էր ձեւացել ծնողների ու հիւրերի առ-
ջև, իսկ երեկոյեան դէմ առանց մի բառ ասե-
լու հարսին՝ գլուխ տուել և իսկոյն իւր սե-
նեակի մէջ փակուել:

Երկար ժամանակ լուռ կենալուցս յետոյ ես
յանկարծ ասացի.— Բանը չէ կարող այսպէս
մնալ. այս վիճակը ոչ քեզ է վայել, ոչ էլ ինձ:
Պէտք է անշուշտ վերջ տալ սրան. հարկաւոր
է միայն քո վճիռը. իմ արդէն սահմանուած է:

— Ամադէօ, դոչեց նա, վրաս մեծ մեծ նա-
յելով: Ի՞նչ է միտքդ: Բաժանուիլ: Լաւ է սպա-
նիր ինձ:

— Ոչ, ասացի ես. մի վախենար: Գերմարդ—

կալին բան չեմ ուզում ոչ քեզնից, ոչ էլ ինձնից: Քեզ թողնել, որ իմ կինն ես, իմ երկրորդ եսը— իրաւ-ւի այդ մահ կըլինէր: Քայց մեր արդի վիճակը մահից էլ վատ է. այս վիճակը մեր հոգիները ազատութիւնն ու ազնուութիւնը սպանում է և գէպի կորուստ է տանում մեզ: Եւ դիցուք թէ— ինչ որ սակայն մտածել անգամ անհնարին է,— ես յաջողէի տարիներով այստեղ ծածուկ մնալ: Ի՞նչ կըլինէր այնուհետեւ իմ կեանքը, որ աս-տիճան դատարկ կըլինէին իմ օրերը, որ ես— բոլոր աշխարհից, բացի քեզնից, անջատուած, կեանքիս նպատակներից վրիպած,— չարաչար տանջուելով անխորհուրդ վատնելու էի այս մե-նութեան մէջ: Սակայն ես թաղրենք, թէ ես աւելի լաւ պայմանների մէջ կըլինիմ, այսին-քըն՝ քո տունը մտնելու և կապալերդ լի-նելու ազատութիւն կ'ունենամ,— այնու ամե-նայնիւ իմ բնութիւնն այնպէս է, որ ես չեմ կարող ստութեան ու կեղծաւորութեան համբե-րել: Ես սովոր եմ խոստովանել, ինչ որ զգում եմ, իմ անուանել, ինչ որ ինձ է պատկա-նում: Արդեօք միտքս հասկացար:

Նա թօթուեց իւր գլուխն և ականոր վայր նայեց մտածելով:

— Գիտեմ, որ քեզ դժուար կըլինի, շա-բունակեցի ես և բռնեցի նրա ձեռքը, որ բո-

լորովին պաղ էր և անկենդան: Գու ընդ միշտ պիտի հեռանաս այստեղից, էլ երբէք չտեսնես հօրդ, եթէ նա էլ սիրտ չանէ մեզ մօտ դա-լու,— թողնես հայրենիքդ և ամեն բան, ինչ որ վաղուց սիրելի էր քեզ, և էլ ծուրը չըգնես այն տեղում, ուր որ աղօթել էր մայրիկդ: Գու սար-ւափում ես օտար աշխարհից, ուր որ իբրեւ փախստ ա կան պիտի գնաս, մինչ կ'ուզէիր պատուով ու պարգերես մուտք գործել, և կար-ծում ես, թէ մինչև անգամ քեզ սիրող մարդ-կանց առջև ստիպուած կըլինիս ամօթով աչ-քերդ խոնարհել: Այսպէս չէ, խեղճ թիւս:

Նա վերստին շարժեց գլուխն և աչքերը վրաս շեշտելով, ասաց.

— Պատրաստ եմ ամեն բան անել, միայն թէ դու երջանիկ լինէիր:

— Հոգեակ իմ, գոչեցի ես և պատեցի նրան զրկիս մէջ,— դու ինձ հաւատում ես, չէ՞, հա-ւատում ես, թէ ես արդէն լաւ եմ կշռել, ինչ որ պարտական եմ քեզ ու ինձ, և թէ վախե-նալու չեմ ոչ մի դոհից, քանի որ դա արատ չբերէ իմ պատուին և չնուստացնէ ինձ քո առջև: Արդ՝ թշնամիների մեր վրայ դրած շղ-թաներից ազատուելու համար միայն մի հնար կայ մեր ձեռքում: Գու իրաւ ասացիր, թէ սրարշաւ ձիերով անգամ չէինք կարողանալ

պրծնել այստեղից. ուստի մեզ պէտք է ե՛ս ա-
ւելի զգոյշ լինել, որ նրանք չհասնեն մեր
ետեւից: Ես արդէն խօսել եմ Փաբլօյի հետ-
Անկօնա տանող անցքերն ու շաւիղները նրան
իւր պարտէզից լաւ են յայտնի: Նա կ'առաջ-
նորդէ մեզ. մենք հետի կ'երթանք, միայն զի-
շերով, երեքս էլ շինականի շորեր հագած, և
այնտեղից կրնաւենք դէպի Վենետիկ: Մեզ ա-
զատ ու բախտաւոր տեսնելու համար նա էլ
յօժար է թողնել այստեղ, ինչ որ թանգ ու
սիրելի էր իւր սրտին: Արդեօք քաջութիւն և
ոյժ ունիս, սիրելիս, այս երկար ճանապարհն
ամուսնիդ հետ կտրելու:

— Աւելի, թէկուզ մինչև աշխարհի ծայ-
րը գնալու լինէի, ասաց նա և աջս սեղմեց:
Ես քեզ տեղիք չեմ տալ իմ վրայ զանգատելու.
ես ամեն բան կարող եմ անել, ինչ որ դու ինձ
հաւատում ես:

Ես համբուրեցի նրան բուռն յուզմուն-
քով:— Ե՛կ, ասացի ես յետոյ և վեր կացայ:
Արի մի բան ուտենք և կազդուրուինք ճա-
նապարհի համար:

Նա շրտնեց:— Միթէ այսօր իսկ, Ամադէօ:
Աղաչում եմ քեզ հոգուս բոլոր զօրութեամբ,
այս միայն մի պահանջիր, որ ես մեկնիմ վեր-
ջին անգամ խեղճուկ հօրս չտեսած և հետս

չառած իմ մօր յիշատակները, որ պահած եմ
սենեակումս: Երգվում եմ քեզ, որ էլ ոչ մի
բանից յետ չեմ կանգնիլ, ոչ մի կաթիլ արտա-
սուքով չեմ մատնիլ ինձ,— երբ որ հօրս
վերջին համբոյր տալու լինիմ: Սակայն զգում
եմ, որ նրան այս համբոյրը չըտուած, նրան
գէթ մի մնջիկ բարև մնա՜ չառած՝ ես ոչ մի
անդ հանգստութիւն չեմ գտնիլ և կեանքս իս-
պառ կըմաշուի նրա կարօտով: Ի՛նչ վտանգ ես
գուշակում: Մի մարդ անգամ չգիտէ, որ դու
այստեղ ես. իմ գալն ու գնալը ոչ ոք չէ տես-
նում: Ես Նինային անգամ բան չեմ ասել, և
երբոր վաղն երեկոյեան տանից դուրս գամ, ար-
դէն ամեն բան մշտապէս թողած կըլինիմ— հա-
ւատա՜ խօսքիս: Միայն տո՛ւր ինձ դեռ մի քա-
նի ժամ, որ ամեն բան վերջացնեմ: Այնուհե-
տև ես քոնը կըլինիմ՝ ուղիղ երկնքից գրկիդ մէջ
ընկածի պէս, և ուրիշ հայրենիք չեմ ունենալ,
բայց միայն քո սէրը:

Նա այնպիսի հայեացք ձգեց իմ վրայ, ո-
րին չէր կարելի ընդդիմանալ: Ես յօժարացայ,
և իմ մուշկ մտքերն իսկոյն փարատուեցան
նրա զուարթութիւնից: Մենք միասին ընթ-
րեցինք, Փաբլօն մեզ սպասաւորեց, և մեր դի-
տաւորութեան մասին էլ ոչ մի խօսք չասա-
ցինք: Յետոյ ես արձակեցի ծերուկին, որ քնե-

լու գնաց, և ինքս ներս տարալ փոքրիկ սեղանն և մի շիշ անուշ գինի, որ Բէաթրիչէն սիրով խմում էր մի մի կաթիլ. բայց այդ կաթիլներն էլ բաւական էին, որ նրա դուռնատ դէմքը կարմրէր: Ո՞վ կըկարծէր մեզ այսպէս մօտ առ մօտ սեղանի զլիւին նստած տեսնելիս, — մինչ նա իւր արական շորերով և միայն թէ մադերն ազատ ուտերի վրայ բաց թողած, յանկարծ շորթում էր իմ շրթունքից բաժակը, որ ինքն ըմպէ, ուտում էր իմ ամանից, յետոյ նարնջի կճեպ էր նետում կատուի վրայ, և երբ սա թռչկոտում էր, արագ համբոյր էր տալիս ինձ, ասես թէ մի երրորդ մարդ երեսը մեզնից դարձրած ինէր և մենք այլ ևս իրարուց քաշուելու տեղիք չունենալինք, — ով կ'ենթադրէր, թէ մենք, վտանգներով պաշարուած՝ թաքուն յափշտակել էինք այն ժամերն և գողի տօն էինք կատարում այն զիշերը:

Նա վերկացաւ ու տարաւ. ինձ դէպի պարտէզ: — Թոյլ տուր ինձ, ասաց նա, որ հրաժեշտ տամ իմ սիրուն ծառերին, հռնհնուն, նարնջենուն ու շատրուանին. վաղն ժամանակ չեմ ունենալ:

Մենք գնացինք թե թե ինչ տուած: Նա ջուր խմեց մարմարեայ աւազանից, մի նարինջ զրաւ զրպանի մէջ և մի ոստ քաղեց նոսն-

նուց: — Թող սրանք էլ հետս գան. ասաց նա. այսպիսի բաներ չկան քո հիւսիսում: Փոյթ չէ, կըհամբերեմ: Հապա այս դնդակը, — և նա վերցրեց դնդակը, որ արօտի մէջ ընկած էր մնացել, — ես չեմ թողնիլ սրան: Յետոյ ինձ կպչելով աւելցրեց. Մեր մանուկները սրանով կըխաղան և դու կըպատմես նրանց, որ մի այսպիսի դնդակի հետ փոխանակեցիր քո սիրտը: —

Մենք հասանք այնտեղ, ուր ես առաջին անգամ ներս էի նայել որմի վրայից: Բարձր ոստերի տակ կանանչ արօտը դեռ թարմ ու փափուկ էր. մենք զով ու մաքուր օդ էինք շնչում: — Ներս մտնենք, ասացի ես: Ես կըբերեմ մի վերմակ ու դալարի վրայ կըփռեմ: Այստեղ մեր հանգիստն աւելի անուշ կըլինի, քան թէ մղձկուտ սենեակում:

— Դէ լաւ, ասաց նա: Դեռ աղջիկ ժամանակս ես շատ անգամ քնել եմ այստեղ դիշերով. Նինան դնում էր իւր արմուկը զլիւս տակ, և ես տերեւների միջից լուսնեակին նայելով աչքերս փակում էի:

Ես դուրս բերի մի զոյգ բարձ ու նրա վերարկուն. նա հանգիստ պառկեց և ամենի կէսըն ինձ տուաւ: Մեր զլիւին ոչ մի ձայն չէր հնչում, արևի տապից յոգնած տերեւները անշարժ էին, — միայն շատրուանն էր կար-

կաջում: Ես դեռ չէի կարողանում ներհել, թէ
և նորատի կնոջս հեղիկ շնչառութիւնն իմ կող-
քին վաղուց արդէն հրաւիրում էր ինձ հանգչե-
լու: Նա մի երկու անգամ խօսեց երազում.
ես չհասկացայ բառերը. բայց դեռ այժմ էլ
լսում եմ նրա անմեղ ձայնն և տեսնում նրա
երեսը, որ փակուած կոպերով, հարցական յոն-
քերով ու խորհրդաւոր ժպտով դէպի երկինք
էր նայում, ասես թէ այնպիսի բաներ երազե-
լով, որոնց վրայ ինքն էլ հիացած էր, և որոնք
սակայն աւելի երանաւէտ էին, քան թէ այն
քոյր բաները, ինչ որ երբ և իցէ վայելել էր
իւր կեանքում:

Վերջապէս իմ քունն էլ տարաւ:

Երբ որ ես դարթեցայ—չգիտեմ քանի ժա-
մից յետոյ, բայց երկինքը դեռ չէր կարմրել—
մենակ գտայ ինքս ինձ և չկարողացայ իսկոյն
մտաբերել, թէ ինչպէս էի այնտեղ եկել: Յե-
տոյ դարհուրեցայ, որ նա իմ կողքին չէր այլ
ևս: Ինչո՞ւ էր թաքուն փախել: Ես վեր թռայ
նայելու, թէ արդեօք չէ՞ր գնացել ծերուկի հետ:
Քայց մի քանի քայլ արել էի թէ չէ՝ յանկարծ
դրսի դրան զանգակը սաստիկ հնչեց, և նոյն
ակնթարթում սրտիս մի այնպիսի ահաւոր
զգացմունք տիրեց, որ ես ամեն զգուշութիւն
մոռացայ և ուղիղ պարտէզի միջով դէպի ար-

տաքին դուռը վաղեցի: Անուամենայնիւ ձե-
րունին ինձնից առաջ էր այնտեղ հասել: Հէնց
որ ես տան անկիւնի ետեւից դուրս ելայ, տե-
սայ որ նա, վանդակաւոր դրան մօտ կանգնած,
փոյթ էր տանում մի սև մարմին վերցնելու,
որ ընկել էր դրսում շեմքի առջև:—Բէաթրի-
չէ, դռնցիկ ես ու սլացայ դէպի նա: Նոյն բո-
պէին, Փարիօյին յենուելով, նա բաց արաւ աչ-
քերն և ամենախորին վշտակրութեամբ և յու-
սակատ ինձ վրայ նայեց: Յետոյ իսկոյն փոր-
ձեց ժպտել:

—Բան չկայ, Ամադէօ, հեկեկաց նա դրժ-
ւարութեամբ, ձեռքը սրտին դնելով: Ես ոչ մի
ցաւ չեմ զգում, մի խուճապիր: Բարկանում ես,
որ հեռացայ առանց քեզ զարթեցնելու: Դու
այնպէս քաղցր քնած էիր, և ես կարծում էի,
թէ վտանդ չկար: Եւ ինչպէս եմ լիմացել նրանք,
որ դու այստեղ ես: Բայց այժ, ես մոռացայ
քեզ պատմել, որ երէկ կէսօրին Բիչինօն հար-
ցրել էր ինձ ֆրանսերէն, որ ինձնից զատ ոչ
ուք նրան չհասկանայ. Տիկին, արդեօք դուք
ուրուականների հաւատում էք: Եթէ նրանք
իրաւ կան, ուրեմն թող երևան, որքան և
կամենան: Բայց եթէ կենդանի մարդիկն էլ
ուզենան ճիւղաւ ձեռնալ,—պատիւս վկայ է,
—ես նրանց իսկոյն ստուեր դարձնելու փոյթ

կրտանեմ: — Ես կարծում էի թէ այդ խօսքերը լոկ բառեր էին: Ա՛խ, Ամադէօ, այժմ հարկաւ ես չեմ կարող քեզ հետ միասին ճանապարհ ընկնել, այժմ պէտք է, որ դու մենակ գնաս և խօսոյն: — Այն երկուսը, որոնք դարանել էին դրսում, անշուշտ կարծած կրլինին, թէ դու կ'անցնէիր դրան միջով: Գեռ ես տասն քայլ էլ չէի արել, — և ահա նրանք ձայն տուին, որ անունս ասեմ: Ես լուռ մնացի, և նրանք արին, ինչ որ իրենց հրամայուած էր: Բայց լաւ չզիպան. տես, ես կարող եմ դեռ ման գալ, մինչև անգամ և խօսել:

Թող ինձ այս տեղ և անհոգ եղիր. ես չեմ մեռնիլ, մինչև չիմանամ, որ դու վտանգից ազատ ես: Գնա, սիրելիս — քանի որ չէ լուսացել — աջդ — շրթունքդ —

Այստեղ նրա ձայնը հատաւ, ծունկերը դուճ եկան. մենք նրան ուշաթափ դահլիճ տարանք և ցած անկողնի մէջ դրինք: Եւ հէնց որ նրա վերարկուն ու պարեգօտը բաց արինք, արևունը մեր ձեռքերը սրսկեց: Ես խոնարհեցայ դէպի նա, նա մի ուժգին յոգւոց հանեց, աչքերը վերջին անգամ իմ վրայ շեշտեց, լետոյ լետ ընկաւ — և լուեց ընդ միշտ:

Թող տուէք, որ էլ բան չասեմ այդ առաւօտեան մասին:

Երբ որ արեգակը պատուհաններից ներս նայեց, ես դեռ պառկած էի յատակի վրայ նրա մահճի մօտ և անթարթափ աչքերով պշնած նայում էի նրա դժգոյն երեսին: Ալեորը մի անկիւնում կարկամած սուսիկ արտաովում էր: Յանկարծ մի ձայն հասաւ դրսից, որ Բէաթրիչէի անունն էր տալիս. նոյն րոպէին ներս վազեց Նինան և ճիչ հանելով ընկաւ մեռելի վրայ, ասես թէ ինքն էլ մի մահացու վերք ստացած լինէր: Յետոյ իւր աղեկէզ ցաւը փոքր ինչ զսպելով, դարձաւ դէպի ինձ և ասաց. — Ձեզ խօսոյն պէտք է հեռանալ: Ես միայն ձեզ և սրան զգուշացնելու համար եմ եկել. որովհետեւ Բիչինօն մտել էր սրա ննջարանն և պտրում էր սրան — այժմ գիտեմ թէ ի՛նչու — ասելու համար, որ դուք կենդանի չէք այլ ևս: Նա հարկաւ չզիտէր, որ բանն այնպէս կըվերջանար: Երբ որ սրան առադաստում չըգտաւ, երեսի գոյնը հատած՝ դուրս վազեց սենեակից: Սակայն հաւատացէք ինձ, նա այստեղ էլ կըգայ Բիչէթթային որոնելու, և երբ որ տեսնէ դրօսւմ այն զարհուրելի հետքերը, — լսիլ, ահա քայներ են գալիս. այս նա է: Փախէք, թէ չէ մեռած էք:

Այ մի պատասխան չտուի. այլ ոտքի ելայ և կանգնած մնացի իմ անշունչ ամուսնի կող-

քին: Յանկարծ դուռը բացուեցաւ և Ռիչինսոն ներս մտաւ:

Ի՛նչ էլ մտադիր լինէր ներս մտնելիս անելու, — տեսարանը քարացրեց նրան: Նա երեւոյց դէպի յետ ու դիպաւ դրան սեմին: Նրա նիհար դէմքն ևս աւելի խանդարուեցաւ անհնարին սարսափից. տեսա՛յ, որ հազիւ էր շունչ քաշում:

— Ի՞նչ էք որոնում այտտեղ, ասացի ես վերջապէս: Դուք յոյս ունէիք ինձ դտնելու արևոնիս մէջ. ձեր արբանեակները շուտ կատարեցին ձեր հրամանը, բայց ախո՛ս որ սխալուեցան անձի մէջ: Դուք արժանի չեղաք ձեր չար փափաղին հասնելու, որով կամենում էիք պատկել ձեր դսրծն և լուր բերել այս խեղճ սրբտին, — որի արեան կաթիլներից և ոչ մէկը չէր պատկանել ձեզ երբէք, — թէ նրա սիրելին սպանուած է և էլ չոյիտի վերադառնալ: — Ի՛նչ բան կարող է արգելել ինձ, շարունակեցի ես նրան մօտենալով ու տաժանելի ցաւից կուսփնելու մօղեղնաբար հուզ տալով, — Ի՛նչ բան կարող է արգելել ինձ ջախջախելու քեզ, ո՞վ թշուառ, և ոտնհար դուրս ձգելու քեզ այս շեմքից, որ դու այլ ևս չապականես շնչովդ մահուան այս սուրբ տաճարի օդը: Երանի՛ դէժ փոքր ինչ սրան սիրած լինէիր, սղորմելի դու,

դէժ որ և է մարդկային զգացմունք ունեցած լինէիր քեզ արդարացնելու համար: Բայց սրան բունի դէպի քեզ քաշել, այս արքայական էակը մինչև քեզ նուաւտացնել — միայն թէ պակշոտ տենդիլ յագուրդ տալու և ուրիշների սպաւանքին հնազանդելու համար — կո՛րէր, ասում եմ, ծածկիր երեսդ յաւիտենական խաւարի մէջ, ո՞վ մարդասպան, վառն դի երգվում եմ, որ եթէ ձեռքդ դէպի այս մեռելը մեկնես, և կամ մի ակնարկ ձգես դրա վրայ, ես քեզ կըյօշատեմ ձեռքերովս: Կորիր:

Այս սանձակոտոր կատաղութեանս մէջ ես յանկարծ կանգ առի, տեսնելով նրա դէմքը, որի վրայ ամենախորին վհատութեան նշան փայլեց. ասես թէ գետինը տատանում էր նրա ոտքերի տակ և կամենում էր պատառուելով կուլ տալ նրան: Առանց ոչ ոքի վրայ նայելու նա փորձեց հաւաքել իւր ուժերն և շանթահարի պէս թաւալ զլոր վայր բնկաւ շեմքի վրայ, ուր և մնաց մի քանի րոպէ: Աս շուտ եկայ նրանից, որովհետև գրեթէ մի տեսակ կարեկցութիւն տիրեց սրտիս: Երբ որ ես այնքան զգաստացայ, որ կամենում էի վերջին անգամ բան ասել նրան, տեսա՛յ որ նա բեկուած ուժով, գինեհարի պէս տատանուելով, դուրս էր դնում և հեռանում պարտէզից:

Այնուհետև Նինսոն Հանեց մեռելի արական շորերն և պատեց նրան այն զգեստով, որ նա հազած էր առաջին անգամ ինձ երևելիս: Այսպէս՝ հանգարտ ժպիտն երեսին՝ պառկած էր նա հաւատարիմ բնկերուհու բերած գոյնզգոյն ծաղիկների տակ: Սա դեռ նոր էր աւարտել իւր սիրոյ վերջին պաշտօնը, և ահա դրնից կառքի զղրղիւն լսուեցաւ: Կառքի մէջ նստած էր Հայրը՝ երեսը դեղին, ժպիտը մոլոր, շրթունքը թօշնաց: Փաբիօն ջերմ արտասուք թափելով օգնեց նրան սրահ մտնել: Խեղճ Հայրն իւր գուլակին պաճուճած տեսնելուն պէս՝ անմուռնջ ընկաւ նրա կշտին և իւր մերկ ճակատը նրա խաչաձև ձեռքերին սեղմեց: Վերջապէս, մինչ կամենում էինք վերցնել նրան, տեսանք որ մի բարեգութ սրտի հարուած ընդ միշտ միացրել է նրան իւր սիրասուն դատրիկի հետ:

Յաջորդ զիշերը մենք թաղեցինք երկուսին էլ միասին: Փաբիօյից և Նինայից դատ ոչ ոք այդ հանդէսին ներկայ չէր: Մեռելներին օրհնեց Դօն Վիջիլիօն: Յետոյ նա ինձ պատմեց, թէ Բիչինօն հրամայած է եղել ամեն բան ինձ յանձնելու, իբրև բուն տանտիրոջ, և թէ ոչ ոքի թող չէ տուել իւր մօտ մտել և իւր գոքանչի հետ սաստիկ կռուելուց յետոյ՝ նոյն օրն իսկ հռոմ է զնացել: Իսկ գոքանչը վանք է մտել

և կամեցել է այն տեղ անցկացնել իւր սգաւոր տարին:— Ես ինքս էլ, երկուսի գերեզմանը փակեցի թէ չէ, նժույզ վարձեցի և դեռ գիշերով գէպի Ֆլօրէնցիա արշաւեցի: Մի տարուց յետոյ ես կարգացի լրագիրներում, որ զօրավարի կինն արդէն ամուսնացել էր իւր հաւատարիմ սիրահար՝ երիգասարգ կոմսի հետ: Այնուհետև ես շատ անգամ Բօլօնիա գնացի գերեզմանը տեսնելու համար, բայց էլ երբեք չպատահեցայ ոչ կոմսին, ոչ էլ նրա կնոջը:

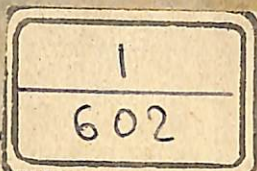
[The page contains faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side.]

— 801 — 24 JAN 2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0814270

Փ. Վարդանեսանի թարգմանությունը
հրատարակած գրքերը:

	Բ.	Կ.
1. ՋՄԻԴԹ, Ֆրանկլին, 2 տիպ. տակառածիւ	—	40
2. ——— Վաշինգտոն, 2 տիպ. >	—	60
3. ——— Հոմերի Իլիականը, պատկերներով	1	—
4. ——— Հոմերի Ոդիսականը, >	1	20
5. ՍՄԸՅԼՍ, Բնաւորութիւն	1	50
6. ԱՄԻՉԻՍ, Սիրտ.	1	—
7. ——— Ապէնիններից մինչեւ Անդերը	—	20
8. ԹՈՒՍՏԵՍ և Զոհրար	—	20
9. ՂԻԼԵՐ, Աւագակներ. ողբերկութիւն	—	50
10. ՍՄԸՅԼՍ, Ինքնօրնութիւն	1	50
11. ՏՕԼՍՏՕՅ, Ռորինզօն, փոքր. համար	—	20
12. ——— Կոլումբ, փոքրերի համար	—	15
13. ՀԱՅՋԻ, Բէաթրիչէ, վէպիկ.	—	30

(Անապարհի ծախքը թարգմանչի վրայ է):

Վաճառվում են թարգմանչի մօտ՝ Тифлисъ, Садовая.
Маріино- Анаповское училище, և
Կենդրոնական գրավաճառանոցում:

Մամուլի տակ է

ՋՄԻԴԹ, Խորամանկ Աղուէսը:

ՀԱՅՋԻ, Նօնյայի ընդդր:

ՂԻԼԵՐ, հաւատարիմ Սափարին:

63090